

2023-12

þý ' 1 Î Ã 1 ¼ . ' ½ ¬ À Ä Å ¾ . 0 ± 1 " 1 ± Ç µ - Á

þý Ä É ½ ' Å ¾ ± ½ Ì ¼ µ ½ É ½ æ ç Å Á 1 Ã Ä 1

þý — µ Á - À Ä É Ã . Ä É ½ š ç Å Æ ç ½ . Ã 1

þý ± ½ ç Å Ã ¬ 0 . , † » 0 . Ã Ä 1 Â

þý œ µ Ä ± Ä Ä Å Ç 1 ± 0 Ì Á Ì 3 Á ± ¼ ¼ ± " 1 ç - 0 . Ã · Â æ ç Å Á 1 Ã Ä 1 0 Î ½ • À 1 Ç µ 1 Á ® Ã µ É ½ , £ Ç ç » ®

þý • À 1 Ã Ä · ¼ Î ½ 0 ± 1 " 1 ç - 0 . Ã · Â , ± ½ µ À 1 Ã Ä ® ¼ 1 ç • µ ¬ À ç » 1 Â ¬ Æ ç Ä

<http://hdl.handle.net/11728/12713>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

Neapolis University Pafos

Μεταπτυχιακό στη Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων
(MBA)

Διπλωματική εργασία

Βιώσιμη Ανάπτυξη και Διαχείριση των Αυξανόμενων Τουριστικών ροών:

Η Περίπτωση των Κουφονησιών

Όνοματεπώνυμο: Άλκησις Πανουσάκη

Επιβλέπον Καθηγητής: Αλέξιος Πατάπιος Κόντης

Αθήνα 2023

-Τουρισμός και βιωσιμότητα-

Βιώσιμη Ανάπτυξη και Διαχείριση των Αυξανόμενων Τουριστικών ροών:

Η Περίπτωση των Κουφονησιών

Άλκηστις Πανουσάκη

Βιώσιμη Ανάπτυξη και Διαχείριση των Αυξανόμενων Τουριστικών ροών:

Η Περίπτωση των Κουφονησιών

Διπλωματική εργασία

Προς: Όποιον Ενδιαφέρει

Ημερ. 1/12/2023

Θέμα: Έγκριση Διεξαγωγής Έρευνας

Δρ Μάριος Αργυρίδης
Αναπληρωτής Καθηγητής
Ψυχολογίας
Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου,
Λεωφόρος Δανάης 2,
Πάφος
8042 Κύπρος
Τ +357 28843808
Web: www.nup.ac.cy
Email: m.argyrides.1@nup.ac.cy

Κυρία Πανουσάκη-Κουμούτσου,

Σας ενημερώνω ότι το ερευνητικό πρωτόκολλο με τίτλο «Βιώσιμη Ανάπτυξη και Διαχείριση των Αυξανόμενων Τουριστικών ροών: Η περίπτωση των Κουφονησιών», έχει εγκριθεί από την Επιτροπή Δεοντολογίας-Βιοηθικής του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφος.

Με εκτίμηση,

Δρ Μάριος Αργυρίδης
Αναπληρωτής Καθηγητής Ψυχολογίας
Πρόεδρος Επιτροπής

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

(άρθρο 8 Ν.1599/1986)

Η ακρίβεια των στοιχείων που υποβάλλονται με αυτή τη δήλωση μπορεί να ελεγχθεί με βάση το αρχείο άλλων υπηρεσιών (άρθρο 8 παρ. 4 Ν. 1599/1986)

ΠΡΟΣ ⁽¹⁾ :	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΝΕΑΠΟΛΗΣ ΠΑΦΟΣ/ NEAPOLIS UNIVERSITY PAFOS								
Ο – Η Όνομα:	ΑΛΚΗΣΤΙΣ			Επώνυμο:	ΠΑΝΟΥΣΑΚΗ ΚΟΥΜΟΥΤΣΟΥ				
Όνομα και Επώνυμο Πατέρα:	ΘΩΜΑΣ ΠΑΝΟΥΣΑΚΗΣ								
Όνομα και Επώνυμο Μητέρας:	ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΑΦΡΟΥΛΑ ΚΟΥΜΟΥΤΣΟΥ								
Ημερομηνία γέννησης ⁽²⁾ :	ΔΕΚΑ ΕΠΤΑ ΕΝΑΤΟΥ ΧΙΛΙΑ ΕΝΝΙΑΚΟΣΙΑ ΕΝΕΝΙΝΤΑ ΟΚΤΩ (17/09/1998)								
Τόπος Γέννησης:	ΜΑΡΟΥΣΙ								
Αριθμός Δελτίου Ταυτότητας:	AK679540	A.Φ.Μ.	167263842	Τηλ:	6976868012				
Τόπος Κατοικίας:	ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗ		Οδός:	Λ. ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ		Αριθ:	600	TK:	16452
Αρ. Τηλεομοιοτύπου (Fax):	210 4405252			Δ/ση Ηλεκτρ. Ταχυδρομείου (Email):	alkistispan1@gmail.com				

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις ⁽³⁾, που προβλέπονται από τις διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 22 του Ν. 1599/1986, δηλώνω ότι:

Η παρακάτω διπλωματική εργασία είναι προϊόν αποκλειστικά προσωπικής μου εργασίας και χωρίς καμία αθέμιτη βοήθεια, ότι δεν την υπέβαλα ούτε θα την υποβάλω σε άλλο μάθημα ή για την απόκτηση άλλου τίτλου σπουδών εντός του ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΝΕΑΠΟΛΗΣ ΠΑΦΟΣ ή σε άλλο εκπαιδευτικό ίδρυμα, ότι δεν τη δημοσίευσα στο σύνολό της ή σε μέρη της και ότι έχω αναφέρει το σύνολο των δημοσιευμένων και αδημοσίευτων πηγών που χρησιμοποίησα. Τα χωρία της εργασίας –συμπεριλαμβανομένων πινάκων και άλλων απεικονίσεων– που παραθέτονται αυτούσια ή παραφρασμένα από άλλες πηγές παρουσιάζονται σε κάθε ξεχωριστή περίπτωση με ευδιάκριτο τρόπο ως δάνεια και γενικότερα δεν παραβιάζονται οι διατάξεις περί διανοητικής ιδιοκτησίας. Παρέχω τη συναίνεσή μου, ώστε ηλεκτρονικό αντίγραφο της διπλωματικής εργασίας μου να υποβληθεί σε ηλεκτρονικό έλεγχο για τον εντοπισμό τυχόν στοιχείων προσβολής πνευματικής ιδιοκτησίας

Περιεχόμενα

Πρόλογος	8
Εισαγωγή	8
Κεφάλαιο 1	9
Βιώσιμη ανάπτυξη	9
1,1 Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και του υπερτουρισμού.	9
1,2 Φέρουσα ικανότητα και αυξανόμενες τουριστικές ροές.....	11
1,3 Τα στάδια της τουριστικής ανάπτυξης «Ο κύκλος ζωής του τουριστικού προορισμού» « Το μοντέλο του butler»	11
1,3,1 Εξελικτικό μοντέλο των τριών σταδίων ανάπτυξης	13
1,4 Βιώσιμη ανάπτυξη.....	15
1,5 Χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης.....	17
Κεφάλαιο 2.....	18
Χαρακτηριστικά μικρών νησιωτικών προορισμών.....	18
2,1 Μικροί νησιωτικοί προορισμοί.....	18
2,2 Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μικρών νησιωτικών προορισμών.....	18
2,2 Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού ως λύση στον υπερτουρισμό	20
2,2,1 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	20
Κεφάλαιο 3.....	22
Οι επιπτώσεις των αυξανόμενων τουριστικών ροών σε κύρια ζητήματα.....	22
3,1 Επιπτώσεις στην οικονομία	22
3,2 Επιπτώσεις στον πολιτισμό, αλλοτρίωση του τόπου και των παραδόσεων	23
3,3 Επιπτώσεις που επιφέρει ο υπερτουρισμός στο φυσικό περιβάλλον.....	23
3,4 Αντιμετώπιση του υπερτουρισμού, η περίπτωση του νησιού Μπορακάι στις Φιλιππίνες.....	24
3,5 Η περίπτωση των Κουφονησίων	25
Κεφάλαιο 4.....	27
Μεθοδολογία έρευνας	27
4,1 Ο ρόλος της μεθοδολογίας στην έρευνα	27
4,2 Μέθοδος έρευνας	28

4,3 Σκοπός έρευνας.....	29
4,4Ερευνητικά ερωτήματα	29
4,5 Οργάνωση και συλλογή στοιχείων	30
4,6 Διαδικασία έρευνας	31
Κεφάλαιο 5.....	31
Ανάλυση ευρημάτων	31
Κεφάλαιο 6.....	37
Συμπεράσματα	37
Βιβλιογραφία.....	41

Πρόλογος

Εν αρχή θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλλαν στο να πραγματοποιηθεί αυτή η διπλωματική εργασία. Ιδιαίτερα τον επιβλέπων καθηγητή κύριο Αλέξιο Κόντη για τη πολύτιμη καθοδήγηση του, αλλά και όσους συμμετείχαν στην έρευνα αφιερώνοντας ένα σεβαστό μέρος του χρόνου τους. Η βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού είναι θέμα μείζονος σημασίας για πόλους προορισμούς στον πλανήτη, στη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία μελετάτε η περίπτωση των Κουφονησίων καθώς πρόκειται για έναν προορισμό με μοναδικά χαρακτηριστικά που χρήζει όμως πρακτικών βιώσιμης ανάπτυξης. Στόχος είναι να διερευνηθεί μέσα από πρωτογενή και δευτερογενή έρευνα ο κατάλληλος συνδυασμός μεθόδων που μπορούν να συμβάλουν στη διατήρηση της αυξανόμενης πορείας του. Η εύρεση των πρωτογενών δεδομένων έγινε μέσο ποιοτικής έρευνας με τη διαδικασία των συνεντεύξεων σε (9) εννέα κατοίκους των Κουφονησίων. Από την έρευνα διαπιστώθηκε πως τα Κουφονησία έχουν μια εξελικτική πορεία και πως μέσω των κατάλληλων πρακτικών ως προς τη βιωσιμότητα, θα είναι σε θέση να συνεχίσουν την ανοδική τους πορεία. Στα πλαίσια της εργασίας παρατέθηκαν επίσης, τόσο από τους συνεντευξιζόμενους όσο και από εμένα προτάσεις που θα μπορούσαν να φέρουν το νησί προς τη αειφόρο ανάπτυξη στο μέλλον.

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποσκοπεί στη μακροσκοπική διερεύνηση της βιωσιμότητας και της βιώσιμης ανάπτυξης των τουριστικών περιοχών. Τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι τουριστικοί προορισμοί προς την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης αλλά και το πως έχει επηρεάσει ο αυξανόμενος τουρισμός το φυσικών περιβάλλον τους. Αντίστοιχα μελετούνται πρακτικές που μπορούν να θεσπιστούν από τους προορισμούς ώστε να μειωθούν οι αρνητικές συνέπειες που επιφέρουν οι αυξημένες τουριστικές ροές. Επίσης ως κύριο στόχο έχει την ανάλυση της αειφορίας στο νησί των Κουφονησίων, τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ως μικρός νησιωτικός προορισμός με μεγάλη τουριστική ζήτηση. Στο πλαίσιο αυτό διερευνάτε η αλλαγές που δέχεται το φυσικό περιβάλλον, το κατά πόσο ο αυξανόμενος τουρισμός έχει επηρεάσει την τοπική οικονομία και κατ' επέκταση την ζωή των κατοίκων. Με σκοπό να αναλυθεί εις βάθος και να εντοπιστούν αποτελέσματα

που αντικατοπτρίζουν πλήρως την πραγματικότητα, ρωτηθήκαν μόνιμοι κάτοικοι των Κουφονησίων και απαντήσεις τους αναλύθηκαν συγκριτικά και με την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Η δομή της παρακάτω εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη, στο πρώτο μέρος που αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο, και στο δεύτερο, ερευνητικό μέρος. Το πρώτο «θεωρητικό» μέρος χωρίζεται σε τρία κεφάλαια, όπου στο πρώτο εξ αυτών αναλύεται η βιώσιμη ανάπτυξη και ο υπέρ τουρισμός αρχικά ως έννοιες, αλλά και πιο διεξοδικά έως τον κύκλο ζωής προορισμού, το εξελικτικό μοντέλο τριών σταδίων του τουρισμού και τα χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται ζητήματα που αφορούν τους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους παραθέτονται οι επιπτώσεις που προκύπτουν από τις αυξανόμενες ροές του τουρισμού σε ζητήματα, οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά. Επίσης αναλύεται η περίπτωση του προορισμού Μπορακάι στις Φιλιππίνες, ως τόπος με μικρό μέγεθος και αρκετά κοινά με το νησί των Κουφονησίων, που δέχτηκε υπέρ τουρισμό και κατάφερε να ανάκαμψη σε μια πιο βιώσιμη ανάπτυξη. Στο δεύτερο «πρακτικό» μέρος της εργασίας μελετάτε η περίπτωση των Κουφονησίων, ως ένα νησί με αυξανόμενες τουριστικές ροές χρόνο με τον χρόνο, μελετώντας τη βιωσιμότητα του. Αρχικά θέτοντας τρία ερευνητικά ερωτήματα σχετικά με το θέμα και έπειτα αναζητώντας πληροφορίες σχετικά με αυτά. Με σκοπό την επίτευξη αυτής της μελέτης, διεξάχθηκε ποιοτική έρευνα με συνεντεύξεις στους κατοίκους το νησιού και παρουσιάστηκαν τα ευρήματα. Τέλος τα πρωτογενή ευρήματα συνδυάστηκαν με τη βιβλιογραφία δίνοντας μας και τα ανάλογα συμπεράσματα.

Κεφάλαιο 1

Βιώσιμη ανάπτυξη

1,1 Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και του υπέρ τουρισμού.

Ο τουρισμός μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα κοινωνικό φαινόμενο άρρηκτα συνδεδεμένο με την οικονομία, τη κοινωνία, το περιβάλλον αλλά και το βιοτικό επίπεδο πολλών χωρών συμπεριλαμβανομένου και της Ελλάδας (Ηγουμενάκης Γ., 1991). Επίσης ο τουρισμός αποτελεί για τη χώρα μας έναν από τους κυριότερους τομής του επιχειρηματικού τομέα, συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στην ελληνική οικονομία αποτελώντας μια από τις σημαντικότερες πηγές εσόδων. Σύμφωνα με το Ινστιτούτο τουριστικών ερευνών ο τουρισμός συνέβαλε στο ελληνικό Α.Ε.Π. για το έτος 2023, με ποσοστό 25,3%- 30,5%, ενώ αντίστοιχα στον τουριστικό κλάδο απασχολούνται πάνω από 700.000 άτομα,

συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στη μείωση της ανεργίας (Ίκκος & Κουτσός, 2023). Καθώς λοιπόν ο τουρισμός αποτελεί για τη χώρα μας αλλά και παγκόσμιος έναν πολύ σημαντικό τομέα, η βιβλιογραφία έχει ασχοληθεί εκτενώς τόσο για τον ορισμό του όσο και για την ανάλυση του αλλά και τον φαινομένων που προκύπτουν.

Αναφερόμενοι λοιπόν στην έννοια του τουρισμού, εννοούμε την ανάγκη του κόσμου να καταναλώνει χρόνο εκτός της μόνιμης κατοικίας του, με σκοπό τη χαλάρωση, τη διασκέδαση, τη ψυχαγωγία, τη μάθηση, τη συλλογή νέων εμπειριών κ.α. (Βαρβαρέσος, 2020). Παράγωγο αυτής της διαδικασίας τα τελευταία χρόνια στον τομέα του τουρισμού είναι η έννοια του υπέρ τουρισμού, είναι ένα φαινόμενο που κάνει την εμφάνιση του όλο ένα και πιο συχνά και προσδιορίζει τη μαζική αύξηση των τουριστικών ροών σε έναν τόπο αλλά και τα προβλήματα που επέρχονται από αυτή τη μεταβολή. Πιο αναλυτικά με την έννοια υπέρ τουρισμός προσδιορίζουμε τη βιωσιμότητα του τόπου και τον βαθμό τουριστικών ροών που μπορεί ένας τόπος να λάβει. Αντίστοιχα για τον τομέα των επιχειρήσεων προσδιορίζουμε το βαθμό επενδύσεων που μπορεί ένας τόπος να δεχθεί χωρίς να παρατιέται κορεσμός και χωρίς η προσφορά να ξεπερνά τη ζήτηση (Milano, Noveli, & Cheer, 2019).

Η ραγδαία αύξηση του τουρισμού και τον επισκεπτών σε έναν τόπο πάνω από ένα συγκεκριμένο αριθμό επιφέρει προβλήματα τόσο στον ίδιο τον τόπο και στους κατοίκους του, αλλά ακόμα και στους ίδιους του επισκέπτες. Αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων αποτελεί η βιώσιμη ανάπτυξη που τα τελευταία χρόνια έχει απασχολήσει τόσο τη κοινωνία αλλά και οργανισμούς αναζητώντας μια λύση στον φαινόμενό του υπέρ τουρισμού και των προβλημάτων που επιφέρει. Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί στις μέρες μας βασικό πυλώνα για τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και τη δημιουργία ενός ισορροπημένου μέλλοντος. Στόχος είναι η διαφύλαξη των φυσικών πόρων, του φυσικού περιβάλλοντος, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της ευημερίας των κατοίκων. Η βιώσιμη ανάπτυξη για τον τουρισμό εννοεί τη χρήση των φυσικών πόρων με τρόπο που να εξασφαλίζει τη διάθεση τους και στις επόμενες γενεές, για να γίνει αυτό απαιτείται μια ισορροπία μεταξύ της ανάπτυξης του τουρισμού και του σεβασμού προς το περιβάλλον. Σε καμιά περίπτωση δεν είναι καλή λύση στη αντιμετώπιση του υπέρ τουρισμού η ολική απομάκρυνση των τουριστικών ροών καθώς αυτό θα επιφέρει άλλα προβλήματα. Αντιθέτως η λύση που δίνει η βιώσιμη ανάπτυξη είναι η διατήρηση του σε ισορροπία ως προς τη φέρουσα ικανότητα του τόπου και της οικονομίας (C., Novelli, & Cheer, 2019).

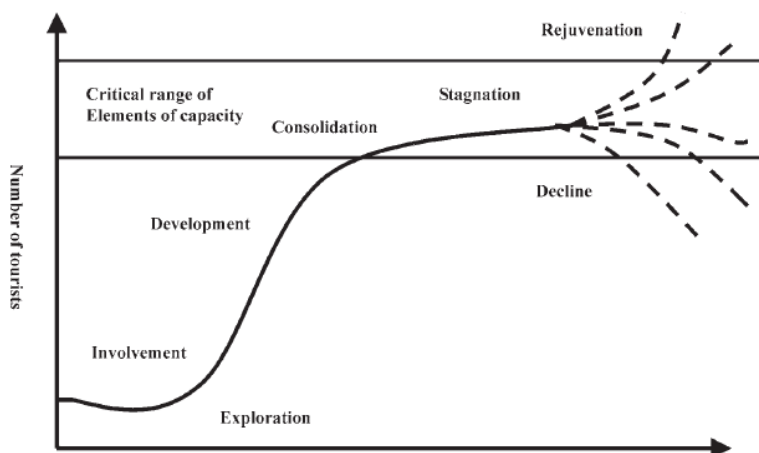
1,2 Φέρουσα ικανότητα και αυξανόμενες τουριστικές ροές

Τα τελευταία χρόνια χώρες με συμμετοχή στο τουρισμό απασχολούνται όλο ένα και περισσότερο σχετικά με τη βιωσιμότητα του τουρισμού και τα περιβαλλοντικά ζητήματα που προκύπτουν, ενώ πλέον είναι ευρέως γνωστή η ανάγκη για τη προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και της μείωσης του περιβαλλοντικού αποτυπώματος από τον τομέα του τουρισμού. Οργανισμοί όπως ο παγκόσμιος οργανισμός τουρισμού (UNWTO), ασχολούνται και αυτοί ενεργά πλέον με την αειφόρο διαδικασία (Hinch, R., & Butler, 1996).

Όπως αναφέραμε και παραπάνω η Ελλάδα είναι μια χώρα με έντονη τουριστική ζήτηση καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου με αύξηση του εισερχόμενου τουρισμού τους καλοκαιρινούς μήνες λόγω των ιδιαίτερων νησιωτικών προορισμών που διαθέτει με παγκόσμια φήμη στους οποίους το 2022 υποδέχτηκε πάνω από 27,8 εκατομμύρια διεθνείς επισκέπτες (Παπακωνσταντίνου, Παπανίκος, & Καφάτος, 2023). Παρά τα θετικά που ο τουρισμός προσφέρει σε έναν τόπο, η υπερβολική αύξηση αυτού έχει αρνητικές συνέπειες καθιστώντας τον προορισμό μη βιώσιμο, ο κάθε προορισμός πρέπει να γνωρίζει το μέγεθος των τουριστικών ροών που μπορεί να δεχθεί χωρίς να επηρεάζονται οι φυσικοί πόροι που διαθέτει.

Η βιωσιμότητα του περιβάλλοντος αποτελεί βασική διάσταση της φέρουσας ικανότητας ενός προορισμού. Η βιοποικιλότητα, η χλωρίδα και πανίδα του τόπου, καθώς και τα ιδιαίτερα γεωγραφικά χαρακτηριστικά που συνθέτουν ένα μοναδικό περιβάλλον και που απευθύνεται στον σύγχρονο ταξιδιώτη.

1,3 Τα στάδια της τουριστικής ανάπτυξης «Ο κύκλος ζωής του τουριστικού προορισμού» « Το μοντέλο του butler»

(εικόνα 1) <https://www.researchgate.net/publication/351111111>

Η τουριστική ανάπτυξη αντιπροσωπεύει έναν δυναμικό τομέα επηρεάζοντας τόσο τη τοπική όσο και την εγχώρια οικονομία ενός προορισμού αλλά ακόμα και τη παγκόσμια σε ένα ευρύ πλαίσιο .Ο κύκλος ζωής τουριστικού προορισμού διευκολύνει τη κατανόηση της ανάπτυξης των προορισμών καθώς αποτελεί κύριο γνώμονα στη λείψει σημαντικών αποφάσεων. Ο κύκλος ζωής τουριστικού προορισμού επιδεικνύει τη φάση που βρίσκεται μια δεδομένη χρονική στιγμή ο προορισμός αλλά και τις φάσεις που θα επέλθουν στο μέλλον. Ως επιχειρηματικό εργαλείο χρησιμοποιείται εξίσου και από τον επενδυτικό τομέα. Παρότι αδιαμφισβήτητα είναι ένα εργαλείο με πραγματικές φάσεις που θα επέλθουν σε έναν τουριστικό προορισμό η χρονική διάρκεια είναι αόριστη. Παρατηρείται πως στις αρχικές φάσεις η προσφορά υπερνικά τη ζήτηση ενώ αυτό αντιστρέφεται στην αιχμή του προορισμού (Ηγουμενάκης Γ., 1991).

Οι φάσεις του κύκλου ζωής του προορισμού είναι οι εξής:

1. Η εξερεύνηση (Exploration): Σε αυτό το στάδιο, ο προορισμός είναι γνωστός από περιορισμένο αριθμό επισκεπτών οι οποίοι συνήθως φτάνουν ως μέρος μιας εξερεύνησης και αναζητώντας νέες εμπειρίες. Επίσης ο επιχειρηματικός τομέας δεν έχει δεχθεί ιδιαίτερη ανάπτυξη και επιχειρήσεις που συνήθως λειτουργούν είναι κάποιοι ξενώνες και εστιατόρια. Ο σημαντικός λόγος για να επισκεφτεί κάποιος τέτοιου είδους προορισμούς είναι η φυσική ομορφιά που ακόμα δεν έχει δεχθεί ρύπανση και μόλυνση (Τσάρτας & Κοκκώσης, 2019).
2. Η εμπλοκή (Involvement): Το στάδιο της εμπλοκής είναι η φάση της ανάπτυξης που ο τουρισμός αρχίζει να υφίστανται για τον προορισμό με μεγάλες εισροές τουριστών. Από τη πλευρά του προορισμού οι κάτοικοι έχουν αρχίζει να αντιλαμβάνονται αυτή την άνοδο και εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες ανάπτυξης, ενώ οι κάτοικοι με υφιστάμενες επιχειρήσεις βελτιώνονται. Οι νέοι επιχειρηματίες αποσκοπούν στη περεταίρω ανάπτυξη του προορισμού και προσπαθούν να τον προωθήσουν ακόμα πιο πολύ.
3. Η ανάπτυξη (Development): Σε αυτό το στάδιο πραγματοποιούνται οι μεγαλύτερες αλλαγές στη τοπική παραγωγική και κοινωνική δομή. Αρχικά το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ασχολείται πλέον με τον τουρισμό παραμερίζοντας τις έως τότε ασχολίες τους, παρόλα αυτά η ζήτηση δεν έχει καλυφθεί ακόμα από τη προσφορά. Το κράτος βλέποντας αυτή τη ανάγκη για επενδύσεις δημιουργεί προγράμματα ανάπτυξης επενδύσεων που απευθύνονται τόσο σε ντόπιους κατοίκους αλλά και σε επιχειρηματίες που δεν εμπλέκονται άμεσα με τον προορισμό.
4. Η εδραίωση (Consolidation): Στο στάδιο αυτό οι μόνιμοι κάτοικοι και η τοπική αρχή έχουν το αίσθημα πως η τουριστική βιομηχανία έχει τεθεί εκτός ελέγχου για

τον προορισμό. Οι τουριστικές ροές είναι μεγάλες και εισέρχονται από πολλές πλευρές του πλανήτη. Οι επενδύσεις συνεχίζουν να αυξάνονται σε συνάρτηση με τις τουριστικές ροές και τις απαιτήσεις τους, αλλά το αίσθημα της μοναδικότητας και της ντόπιας κουλτούρας αρχίζει να εξαλείφεται.

5. Μαρασμός (Decline): Σε αυτό το στάδιο ο προορισμός έχει αρχίσει να χάνει κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά τα οποία τον ανέδειξαν. Αρχικά οι κάτοικοι θεωρούν πως δεν έχουν κερδίσει όσα θα έπρεπε από τον τουρισμό ενώ από τη πλευρά των τουριστών έχει χαθεί η φιλοξενία που ένωσαν στον τόπο, κάνοντας τους να την αναζητήσουν σε άλλους προορισμούς. Καθώς λοιπόν ο προορισμός έχει φτάσει σε αυτή τη φάση υπάρχουν δυο πιθανές περιπτώσεις που μπορεί να συνεχίσει τη πορεία του:

Η πρώτη περίπτωση είναι αυτή της πτώσης: Σε αυτή τη περίπτωση η ζήτηση του προορισμού συνεχίζει να μειώνεται και αντίστοιχα και η ζήτηση της ντόπιας τουριστικής αγοράς. Ενώ στη δεύτερη της Αναζωογόνησης ο τουριστικός προορισμός επανέρχεται στο προσκήνιο και στις επιλογές των τουριστών. Αυτή η περίπτωση επέρχεται στους τουριστικούς προορισμούς που αξιοποιούν τους διαθέσιμους πόρους της περιοχής (Ανδριώτης Κ. , 2005).

1,3,1 Εξελικτικό μοντέλο των τριών σταδίων ανάπτυξης

Διαφορές μελέτες έχουν αναδείξει τη πορεία ανάπτυξης του τουρισμού, αυτή η πορεία ακολουθεί μια κοινή γραμμή αλλά δεν είναι ίδια σε όλες τις περιπτώσεις. Παρόλα αυτά είναι γεγονός πως υπάρχει μια εξελικτική πορεία στην ανάπτυξη των τουριστικών περιοχών. Το εξελικτικό μοντέλο ανάπτυξης των τριών σταδίων ανάπτυξης έχει δημιουργηθεί από τις έρευνες των Noronha, Greenwood και Pearce, και αναφέρεται σε πιο απομονωμένους τουριστικούς προορισμούς όπως μικρά νησιά, και αναλύει: α) Τις αλλαγές στη τοπική κοινωνικοοικονομική δομή, β) τους παράγοντες που συμβάλουν σε αυτές τις αλλαγές και γ) τα χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης.

Το πρώτο στάδιο της ανάπτυξης:

Αλλαγές στη τοπική κοινωνικοοικονομική δομή	Παράγοντες που συμβάλουν σε αυτές τις αλλαγές	Χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης
<ul style="list-style-type: none"> Ανακάλυψη του προορισμού από νέους επισκέπτες. Αργή και σταθερή 	<ul style="list-style-type: none"> Μόνιμοι κάτοικοι που ασχολούνται με το επιχειρείν Εγχώριος και μη 	<ul style="list-style-type: none"> Υπάρχοντες μικρές επενδύσεις. Λίγοι σε αριθμό τουρίστες που

<p>μεταβολή των παραγωγικών εργασιών στη προσφορά υπηρεσιών.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Εμφάνιση συμπεριφορών αστικοποίησης στους κατοίκους. • Έντονη αίσθηση φιλοξενίας των επισκεπτών από τους ντόπιους κατοίκους. 	<p>τουρισμός</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας από το κράτος • Προώθηση και διαφήμιση κάποιου ιδιαίτερου χαρακτηριστικού του τόπου. 	<p>ταξιδεύουν για ηρεμία και χαλάρωση που προσφέρει ένας τέτοιος τόπος.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ανεπαρκής προώθηση και διαφήμιση του προορισμού.
--	---	--

Το δεύτερο στάδιο της ανάπτυξης περιλαμβάνει:

Αλλαγές στη τοπική κοινωνικοοικονομική δομή	Παράγοντες που συμβάλουν σε αυτές τις αλλαγές	Χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης
<ul style="list-style-type: none"> • Γρήγορες αλλαγές στις προτεραιότητες των μόνιμων κατοίκων, με στροφή της κύριας απασχόλησης του στον τουρισμό και εγκατάλειψη των πρότερων ασχολιών τους. • Στόχος των νέων κατοίκων να ασχοληθούν με τον τουρισμό. • Εισαγωγή νέων προτύπων καταναλωτικών και κοινωνικών από τις πόλεις. • Μετατροπή μεταξύ των σχέσεων ντόπιων και τουριστών από φιλική σε πιο επαγγελματική. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ξένες επιχείρησης (εκτός της κοινωνίας και του προορισμού), εγχώριες η διεθνής. • Επιχειρηματικότητα στον τόπο, είτε από ντόπιους επιχειρηματίες είτε όχι. • Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της προβολής από το κράτος . • Ανθρωπινό δυναμικό των τουριστικών επιχειρήσεων . • Επιστροφή ντόπιων στον τόπο τους. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη στον τουριστικό τομέα, δημιουργία μεγαλύτερων επιχειρήσεων. • Σημαντικές κρατικές επενδύσεις, αλλά και αρχή μεγάλων επιχειρήσεων από ιδιώτες. • Αλλαγές στη οργανωτική δομή του τόπου ώστε να εξυπηρετούνται οι τουρίστες. • Εμφάνιση ομαδικών οργανωμένων τουριστών με χρήση υπηρεσιών. • Προώθηση και διαφήμιση άλλα και δημιουργία εικόνας του προορισμού

Το τρίτο στάδιο της ανάπτυξης περιλαμβάνει:

Αλλαγές στη τοπική κοινωνικοοικονομική δομή	Παράγοντες που συμβάλουν σε αυτές τις αλλαγές	Χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης
<ul style="list-style-type: none"> • Εντονότερη αστικοποίηση των ντόπιων κατοίκων. • Μεταβολή της επιχειρηματικότητας κατά κύριο λόγο σε υπηρεσίες. • Αλλαγές στους κατοίκους ως προς τη καθημερινότητά τους, τα πρότυπα και τις επιλογές τους. • Αντιμετώπιση των τουριστών από τους ντόπιους με καθαρό εμπορικό χαρακτήρα. 	<ul style="list-style-type: none"> • Αλλοδαπές τουριστικές επιχειρήσεις • Διεθνής επενδυτές • Εγχώριοι επενδυτές 	<ul style="list-style-type: none"> • Μαζικός τουρισμός • Αύξηση δραστηριοτήτων των επισκεπτών. • Μεταβολή του προορισμού σε προορισμό διεθνούς εμβέλειας. • Εισαγωγή τουριστών κυρίως από ταξιδιωτικά γραφεία.

(Τσάρτας & Κοκκώσης, 2019)

1,4 Βιώσιμη ανάπτυξη

Για να παραμείνει μια χώρα ανταγωνιστική στον τομέα του τουρισμού είναι αναγκαίο να μετέχουν στη διαδικασία της εξέλιξης οι τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό συμπεριλαμβάνονται κριτήρια περιβαλλοντικής διαχείριση, οικονομικά και κοινωνικοπολιτικά κριτήρια που αφορούν τη βιωσιμότητα. Στόχος είναι η μέγιστη ικανοποίηση των αναγκών των καταναλωτών χωρίς να θέτεται σε κίνδυνο το αύριο. Στον τομέα της οικονομίας, η βιώσιμη ανάπτυξη αποζητά τη δημιουργία μιας οικονομικής πλεύσης που δεν θα αλλοιώνεται σε βάθος χρόνων διασφαλίζοντας μακροχρόνια αειφορία, δεν θα εξαντλεί του φυσικούς πόρους ή δεν θα βλάπτει το φυσικό περιβάλλον. Σημαντική επίσης κρίνεται η διατήρηση ισορροπίας της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και της οικονομικής ανάπτυξης, καθώς είναι στοιχεία που εξαρτούνται άμεσα το ένα από το άλλο. Λύσεις για έναν προορισμό που συμβάλουν τόσο στη οικονομική ανάπτυξη όσο και στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της βιωσιμότητας είναι η προώθηση των εναλλακτικών

μορφών τουρισμού, όπως ο οικολογικός, ο πολιτιστικός, και ο αγροτικός τουρισμός. Μέσα από τέτοιες πρακτικές ο εκάστοτε τόπος διατηρεί την ευημερία του αλλά και το τουριστικό ενδιαφέρον στην αγορά του τουρισμού. Μάλιστα πλέον πολλές επιχειρήσεις έχουν υιοθετήσει τη πράσινη ανάπτυξη στα πλαίσια της εταιρικής κοινωνικής τους ευθύνης, προσδίδοντας στο τόπο εκτός από αειφορία μια μοναδικότητα και διαφοροποίηση ενδιαφέρουσα για τον επισκέπτη (Ανδριώτης Κ. , 2008).

Στη βιώσιμη ανάπτυξη υπό το πρίσμα του περιβαλλοντικού τομέα δίνεται έμφαση στη διατήρηση της φύσης και στη μείωση της αρνητικής επίδρασης των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο περιβάλλον. Πτυχές που περιλαμβάνονται σε αυτή τη προσέγγιση είναι ο σεβασμός στη φυσική ποικιλομορφία καθώς η βιώσιμη ανάπτυξη προωθεί τη προστασία της βιοποικιλότητας και των φυσικών οικοσυστημάτων, σκοπός είναι η διαφύλαξη των φυσικών πόρων, η προστασία της βιολογικής αλυσίδας και η διατήρηση των φυσικών οικοσυστημάτων. Επίσης η ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων είναι θέμα ιδιάζουσας σημασίας για έναν τουριστικό τόπο με αυξανόμενες τουριστικές ροές καθώς η χρήση του νερού ή μείωση των εκπομπών βλαπτικών για το περιβάλλον ουσιών κρίνεται απαραίτητη, εξίσου και η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας μπορεί να συμβάλει στη βιωσιμότητα του τόπου. Συχνά στη χώρα μας και ιδιαίτερα σε νησιωτικούς προορισμούς αντιμετωπίζεται το πρόβλημα της αποτελεσματικής διαχείρισης των απορριμμάτων. Είναι ένα θέμα που εκτός από τη δημόσια υγεία απειλεί και τη περιβαλλοντική βιωσιμότητα ενώ η ανάγκη για διαχείριση αυξάνεται όσο αυξάνεται και ο πληθυσμός. Η ευαισθητοποίηση των τουριστών σε θέματα όπως η ανακύκλωση και η μείωση των απορριμμάτων συμβάλλουν στη διατήρηση της καθαρότητας του περιβάλλοντος. Αντίστοιχα η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση των επισκεπτών για τη σημασία της περιβαλλοντικής προστασίας είναι εξίσου απαραίτητη όταν αναφερόμαστε σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης. Απαραίτητη βέβαια σε όλα τα παραπάνω είναι και η ενεργή συμμετοχή σε θέματα που χρίζουν άμεσης παρέμβασης αλλά και στη λήψη αποφάσεων που επηρεάζουν το περιβάλλον (Hall, Bradley, & Harrison, 2002) Στον τομέα των τουριστικών προορισμών, η κοινωνική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης επικεντρώνεται στην ύπαρξη μιας βιώσιμης κοινωνίας που ευνοεί όχι μόνο τους τουρίστες αλλά και τους μόνιμους κατοίκους. Είναι γεγονός πως ειδικά σε μικρούς νησιωτικούς προορισμούς οι μόνιμοι κάτοικοι αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες καταστάσεις τόσο κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου, με μεγάλες εισροές τουριστών αλλά και τον υπόλοιπο καιρό με φαινόμενα ερημοποίησης του τόπου. (Holden, 2016)

Συμπερασματικά, η βιώσιμη ανάπτυξη στον τουριστικό τομέα απαιτεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση συνδυάζοντας την οικονομική ευημερία, τη

περιβαλλοντική διατήρηση αλλά και την κοινωνική ισορροπία. Η δημιουργία βιώσιμων τουριστικών προορισμών χρειάζεται τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων μερών αλλά και των τοπικών κοινοτήτων. Τα αποτελέσματα της βιώσιμης ανάπτυξης ευνοούν τόσο τους κατοίκους του τόπου όσο και τους επισκέπτες και φυσικά βοηθούν στην ευημερία και τη διατήρηση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

1,5 Χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης

Η τουριστική ζήτηση είναι η κινητήριος δύναμη της τουριστικής ανάπτυξης επηρεάζοντας την άμεσα, σχεδιάζοντας τη πορεία που θα ακολουθήσει. Από το παρελθόν η τουριστική ζήτηση προκάλεσε τη δημιουργία τουριστικών προορισμών αλλά και ενίσχυσε τις τάσεις για την ανάπτυξη περιοχών, αντίστοιχα σήμερα η ζήτηση καθορίζει τη προσφορά προϊόντων και υπηρεσιών που προσφέρονται από τουριστικές περιοχές με περισσότερες από μια τύπους ζήτησης (Τσάρτας & Κοκκώσης, 2019).

Από τη δεκαετία του 80 ήδη διεθνείς οργανισμοί έθεσαν ως θέμα μείζονος σημασίας τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και τη προστασία του περιβάλλοντος, επηρεάζοντας με αυτόν τον τρόπο και διάφορους προορισμούς στη πιο βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτή η πρακτική βοήθησε προορισμούς υποβαθμισμένους ως τότε στην ανάδειξη τους με ορόσημο τη «καθαρότητα» τους. Επίσης όμως και πολύ άλλοι προορισμοί επέλεξαν τη βιώσιμη ανάπτυξη ως μέσο αναβάθμισης. Σήμερα η ευαισθητοποίηση των πολιτών σε θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης αλλά και οι βιωματικές τους εμπειρίες από τα αποτελέσματα του υπέρ τουρισμού, κάνουν τη ζήτηση να στρέφεται προς «πράσινες» επιλογές διακοπών. Μπορούμε να πούμε λοιπόν πως η βιωσιμότητα έχει καθοριστεί πλέον ως τρόπο των τουριστικών προορισμών για ανάπτυξη και διαφοροποίηση (Τσάρτας & Κοκκώσης, 2019).

Οι δυνάμεις που ασκούν πιέσεις για βιωσιμότερο τουρισμό είναι:

- Η μη ικανοποίηση του επισκέπτη με το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν.
- Ανάπτυξη της γενικότερης περιβαλλοντικής εν συναίσθησης με αποτέλεσμα της αναζήτησης της και στον τουρισμό.
- Το αίσθημα διαφύλαξης από τους ντόπιους κατοίκους για τη περιβαλλοντική κληρονομία του τόπου τους.

- Μετατόπιση ποριάς από επιχειρήσεις υπεύθυνες για τον προγραμματισμό ταξιδιών.

(Erlet, Gwen, & Royal, 1994)

Κεφάλαιο 2

Χαρακτηριστικά μικρών νησιωτικών προορισμών

2,1 Μικροί νησιωτικοί προορισμοί

Τα νησιά αποτελούν μια ιδιαίτερη κατηγορία τουριστικών προορισμών, ειδικότερα αυτά με μικρή έκταση και με περιορισμένους φυσικούς πόρους. Η Ελλάδα ως μια χώρα με μεγάλο αριθμό νησιών δέχεται και ανάλογα προβλήματα, σχετικά με τη δομή των επικοινωνιών, των μεταφορών αλλά και τη ζωή των ανθρώπων που κατοικούν σε αυτά με σημαντικό μερίδιο ευθύνης στην έντονη ανάπτυξη του τουρισμού (Τσάρτας & Κοκκώσης, 2019). Τα τελευταία χρόνια η ανάπτυξη του τουρισμού στα νησιά αυξάνεται με ταχύ ρυθμό συμβάλλοντας σε αυτό η πρόσβαση σε αυτά που γίνεται όλο ένα και πιο εύκολη.

Τα νησιά διαθέτουν μια ξεχωριστή, εύθραυστη ισορροπία μεταξύ του περιβάλλοντος, της οικονομίας και της κοινωνίας κάνοντας τα να επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από μια πιθανή διαταραχή σε κάποιο υποσύστημα. Οι εξελίξεις στη τεχνολογία αλλά και οι γεωπολιτικές αλλαγές που έχουν υπάρξει ανά τα χρόνια επέφεραν σε πολλά νησιά κατάρρευση της τοπικής οικονομίας, μετανάστευση των κατοίκων και ως αποτέλεσμα την ερημοποίηση τους. Παρόλα αυτά οι νησιωτικοί προορισμοί διαθέτοντας πλούσιο γεωλογικό ενδιαφέρον, πολιτιστική κληρονομία, καλές περιβαλλοντικές συνθήκες κ.α. διαπρέπουν στον τομέα του τουρισμού με μερικά από αυτά να είναι η κυριότερη ασχολία τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο τουρισμός αποτελεί ίσως και τη μοναδική λύση για οικονομική άνθηση με αυξανόμενα ποσοστά ως προς την ενασχόληση του κόσμου με τον τουρισμό. Παρά ταύτα οι μικροί νησιωτικοί προορισμοί εξακολουθούν να είναι εκτεθειμένοι στη πιθανή μείωση ή κατάρρευση του τουρισμού επιφέροντας σημαντικές επιπτώσεις (Lei, Suntikul, & Chen).

2,2 Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μικρών νησιωτικών προορισμών

Οι μικροί νησιωτικοί προορισμοί χρίζουν ένα ξεχωριστό αντικείμενο επιστημονικής έρευνας και ανάλυσης, τα μοναδικά πέρα από τα συνηθισμένα χαρακτηριστικά τους προσδίδουν στον τουρισμό από πολλές πλευρές. Στο

πλαίσιο αυτό, είναι απαραίτητη η εμβάθυνση στην ανάλυση των στοιχείων που ξεχωρίζουν τους νησιωτικούς προορισμούς. Καθοριστικό στοιχείο των μικρών νησιωτικών προορισμών αποτελεί η βιοποικιλότητα και η έντονη αλληλεπίδραση που έχει ο επισκέπτης με το φυσικό περιβάλλον. Η μικρή έκταση τους προσδίδει στη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας με αποτέλεσμα διαφορετικές εικόνες (Gössling, Hall, & Channel, 2015).

Τα νησιά παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές σε ποικίλα χαρακτηριστικά, οικονομικών και φυσικών στοιχείων και για αυτό η απαιτείται και η αντίστοιχη προσοχή σε θέματα αειφορίας. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά των νησιωτικών προορισμών είναι:

1. Η δυσκολία στις μετακινήσεις, στην επαφή με αγορές ή με δημόσιες υπηρεσίες.
2. Η αίσθηση της απομόνωσης.
3. Η δυσκολία στις μεταφορές εμπορευμάτων.
4. Η έλλειψη κάθε είδους ιατρικής πρακτικής.
5. Η μη επαρκείς φυσικοί πόροι.
6. Έντονες οικονομικές διακύμανσης, από περιόδους αιχμής του τουρισμού σε κατάσταση ερημοποίησης (Παπαδασκαλόπουλος, Μέργος, & Χριστοφάκης, 2005).

Είναι γεγονός πως τα νησιά δέχονται πολλά προβλήματα και πως πολλές φορές είναι συνυφασμένα με αυτά χαρακτηρίζοντας τα επιβαρυντικά για μια χώρα. Αυτό δεν είναι αλήθεια καθώς προσφέρουν μέγιστα καλά ενώ πλέον δεν αποτελούν την άγωνα και απομονωμένη πτυχή (Barbier & Burgess, 2015). Επιπρόσθετος οι νησιώτικοι προορισμοί διαθέτουν χαρακτηριστικά αρκετά βοηθητικά όπως:

1. Αυξημένη ζήτηση καθώς διαθέτουν μοναδικά χαρακτηριστικά, και αντίστοιχα αυξημένη ζήτηση των προϊόντων και των υπηρεσιών που προσφέρουν αφού αντίστοιχα η ζήτηση ξεπερνά τη προσφορά.
2. Αυξημένη ζήτηση για επενδύσεις, εγχώριες ή μη.
3. Η πλούσια φυσική και πολιτιστική κληρονομία με μοναδικά χαρακτηριστικά σε κάθε προορισμό.
4. Νομικές παρεμβάσεις που αποσκοπούν στη διατήρηση του περιβαλλοντικού και πολιτιστικού πλούτου που διαθέτουν.

Βάση των παραπάνω ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που διαθέτουν οι νησιωτικοί προορισμοί, αντιλαμβανόμαστε πως η προσέγγιση της βιωσιμότητας χρίζει ιδιαίτερης διαχείρισης, καθώς είναι σημαντικό να απορρέει από τις ανάγκες των μόνιμων κατοίκων.

2,2 Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού ως λύση στον υπέρ τουρισμό

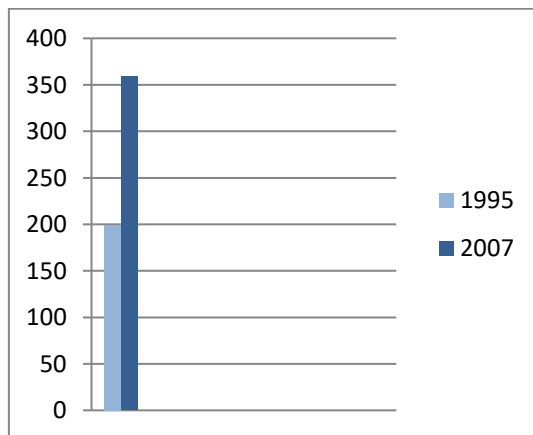
Ο υπέρ τουρισμός επιφέρει προβλήματα σε πολλούς προορισμούς καθιστώντας τους αρκετές φορές μη βιώσιμους αλλά και προκαλώντας ανεπανόρθωτες ζημιές στο φυσικό περιβάλλον. Η πολιτεία προσπαθώντας να ευαισθητοποιήσει τον κόσμο σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος προτείνει ποιο φιλικές προς τη φύση λύσεις τουρισμού, και αντίστοιχα πολλές τοπικές κοινότητες και επιχειρήσεις στρέφονται προς αυτές τις λύσεις. Τα νέα πρότυπα του τουρισμού περιλαμβάνουν πιο δεοντολογικά μέσα με σεβασμό προς το περιβάλλον και το τοπικό οικοσύστημα. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν ένα ευρύ φάσμα τουριστικών δραστηριοτήτων, μερικές από τις κυριότερες που έχουν ονοματιστεί είναι: ο οίκο τουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός και ο αγροτουρισμός. (Cooper & Ozdil, 1992)

2,2,1 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτρέπουν τη μαζικοποίηση του τουρισμού και γενικότερα οποιαδήποτε δραστηριότητα που επιβαρύνει το περιβάλλον. Αυτό όμως που τον καθιστά ως ένα σημαντικό είδος τουρισμού που ίσως να είναι και το κλειδί για την αειφορία πολλών προορισμών, είναι ότι προτρέπει και τους κατοίκους και τους υπόλοιπους τουρίστες να προστατεύουν τη φυσική και πολιτιστική κληρονομία που διαθέτουν. Η ανησυχία των υπέρμαχων του εναλλακτικού τουρισμού προς το φυσικό περιβάλλον και η ανάγκη προώθησης του και σε άλλους προκύπτει καθώς οι μορφές αυτές του τουρισμού βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στη φύση και στα όσα μπορεί να προσφέρει. Στοιχεία του εναλλακτικού τουρισμού είναι η διατήρηση του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας καθώς είναι συνυφασμένη με την ανθρώπινη ευημερία. (Blamey, 2001) Πιο αναλυτικά ο οίκο τουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που βασίζεται εξολοκλήρου στην επαφή του επισκέπτη με τη φύση χωρίς επ' ουδενί να καταλήγει στη μόλυνση της. Ο οίκο τουρισμός διέπτετε επίσης από τρεις αρχές:

1. Δεν καταναλώνονται πόροι της φύσης από και προς τους τουρίστες, μειώνοντας έτσι το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα.
2. Διαχέει την οικολογική συνείδηση και σε άλλους.
3. Λειτουργεί με οικολογικές αξίες και ηθική απέναντι στη φύση. (Markman, Wasow, & Hansen, 2003)

Καθώς λοιπόν ο οίκο τουρισμός ως βασική αρχή έχει τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος είναι μείζονος σημασίας να υιοθετείται και από οργανισμούς οργάνωσης ταξιδιών ως μια πιο βιώσιμη λύση. Αντίστοιχα στον πολιτιστικό τουρισμό ο επισκέπτης έχει ως βασικό στόχο να επισκεφτεί αξιοθέατα που συνδέονται με τη πολιτιστική κληρονομία του τόπου και να συμμετάσχει σε εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Ακόμα ο πολιτιστικός τουρισμός έχει ως βασικό μέλημα την επαφή του επισκέπτη με τη παράδοση του τόπου και ντόπιο πληθυσμό. Είναι ένα είδος εναλλακτικού τουρισμού που αναπτύσσεται με τη πάροδο των χρόνων όλο και πιο συχνά. Ενδεικτικά το 1995 οι αφίξεις τουριστών με πολιτιστικό ενδιαφέρον κυμαίνονταν στα 199εκ. στην Ευρώπη, ενώ το 2007 αυξηθήκαν στα 359εκ. υπήρξε δηλαδή ποσοστιαία μεταβολή άνω των 80% (OECD, 2008). Σε αντίστοιχη έρευνα της Eurostat Statistics για τα έτη 2013 με 2015, ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί τον πέμπτο πιο δημοφιλή λόγο ταξιδιού στην Ευρώπη ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο ο πολιτιστικός τουρισμός σύμφωνα με την UNESCO αποτελεί το 40% του συνολικού τουρισμού. (Νόιφελτ, 2018)

Διάγραμμα 1: Αλλαγές στον πολιτιστικό τουρισμό με την πάροδο των χρόνων

Πηγή: (OECD, 2008)

Τέλος ο αγροτουρισμός έχει ως βάση την επαφή όχι μόνο με τη φύση αλλά και με την αγροτική ζωή, θα μπορούσαμε να πούμε πως αυτό το είδος τουρισμού γυρνάει τον επισκέπτη πολλά χρόνια πίσω, ακόμα και στα αρχαία. Ο επισκέπτης μπαίνει στη διαδικασία να παράγει αυτά που χρειάζεται να καταναλώσει ενώ παράλληλα βρίσκεται σε ένα ήρεμο και ειδυλλιακό περιβάλλον. Αυτό το είδος του τουρισμού είναι απόλυτα βιώσιμο καθώς δεν απαιτεί την υπέρ χρήση πόρων ή δεν βλάπτει το περιβάλλον αντιθέτως το προστατεύει. Επίσης το θετικό του αγροτικού τουρισμού είναι ότι ευαισθητοποιεί τον επισκέπτη σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και γυρνάει στη πόλη με μεγαλύτερο ενδιαφέρον για αυτά τα ζητήματα, ενώ μπορεί να χρησιμοποιήσει πρακτικές που πήρε και

στη καθημερινότητα του, αυτό μάλιστα αποκτά μεγαλύτερο ενδιαφέρον όταν οι επισκέπτες είναι μικρά παιδιά καθώς παίρνουν νέες εμπειρίες και σωστές βάσεις για τη προστασία του περιβάλλοντος (Fennell, 2009)

Κεφάλαιο 3

Οι επιπτώσεις των αυξανόμενων τουριστικών ροών σε κύρια ζητήματα

Οι επιπτώσεις που προκαλούνται στο περιβάλλον από τις αυξανόμενες τουριστικές ροές, απασχολούν επιστήμονες από διαφορετικά πεδία, όπως οικονομολόγους, κοινωνιολόγους, περιβαλλοντολόγους κ.α.. Συχνά είναι δύσκολο να απομονωθούν τα επιστημονικά πεδία καθώς τα προβλήματα που προκύπτουν αφορούν παραπάνω από έναν επιστημονικό κλάδο. Επίσης βιβλιογραφικά οι διαφοροποιήσεις που προέρχονται από την αύξηση του τουρισμού χωρίζονται σε «θετικά» και «αρνητικά» για το τόπο, τη κοινωνία ή το περιβάλλον. Αντίστοιχα από μελέτες που ερευνούν τις επιπτώσεις του υπέρ τουρισμού αποπνέονται δύο βασικά θέματα. Το ένα θέμα έχει να κάνει με το κατά πόσο θα πρέπει να ελέγχονται οι διαδικασίες της τουριστικής ανάπτυξης, και το δεύτερο αφορά τα νέα δεδομένα που επέρχονται σε έναν τόπο σε κοινωνικά και οικονομικά θέματα από την αύξηση της τουριστικής διαδικασίας (Τσάρτας & Κοκκώσης, 2019).

3,1 Επιπτώσεις στην οικονομία

Ο τουρισμός προσδίδει στην οικονομία πλούσια ωφέλει καθώς δημιουργεί υψηλά κέρδη για το κράτος και φορολογικά έσοδα. Ενισχύει σημαντικά τη δημιουργία μικρών επιχειρήσεων ενώ ένα από τα κυριότερα ζητήματα που επιδέχεται αναδιατάξεις από την άνοδο του τουρισμού είναι η απασχόληση. Είναι γνωστό πως ο τουριστικός τομέας απασχολεί μεγάλο αριθμό εργαζόμενων και ειδικότερα ανειδίκευτο προσωπικό, παρόλα αυτά η απασχόληση είναι κατά κύριο λόγο εποχιακή και οι εργαζόμενοι σε αυτές τις θέσεις έχουν και άλλη εργασία των υπόλοιπο καιρό, αντιστοίχως υψηλή είναι η συμβολή του τουρισμού σε αυτοαπασχολούμενους με τουριστικές επιχειρήσεις αυξάνοντας έτσι το κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας μας (C., Novelli, & Cheer, 2019). Ο τουρισμός βέβαια ενισχύει την οικονομία και σε θέματα ανάπτυξης και κυρίως της περιφερειακής και των απομακρυσμένων περιοχών, απορρέοντας το υψηλότερο βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων που κατοικούν εκεί. Στην αρνητική διάσταση του τουρισμού προς την οικονομία συγκαταλέγεται η αύξηση των γενικών επιπέδων τιμών και οι πληθωριστικές πιέσεις που προκύπτουν. Οι αυξήσεις αφορούν τόσο καταναλωτικά αγαθά που προκύπτουν από την έλλειψη προσφοράς και των

μονοπωλίων, αλλά και υπερβολική αύξηση των τιμών της γης (Τσάρτας & Κοκκώσης, 2019).

3,2 Επιπτώσεις στον πολιτισμό, αλλοτρίωση του τόπου και των παραδόσεων

Η αύξηση των τουριστικών ροών σε συνάρτηση με τη διακύμανση και των άλλων κλάδων, επιφέρει στη κοινωνία αλλαγή χαρακτηριστικών. Οι ντόπιοι κάτοικοι πολλές φορές ενστερνίζονται την αστικοποίηση των τουριστών αλλάζοντας τις προτιμήσεις τους (Ανδριώτης Κ. , 2005). Αντίστοιχα τα αυξημένα εισοδήματα που προκύπτουν από τον τουρισμό κάνουν τους κατοίκους και ειδικά τους νέους, να θέλουν να ασχοληθούν όλο ένα και πιο πολύ με αυτόν. Όπως αναφέραμε και παραπάνω στον κύκλο ζωής του τουριστικού προορισμού, η συμπεριφορά των κατοίκων προς τους τουρίστες αλλάζει με την αύξηση και την εδραίωση του τουρισμού. Θα μπορούσαμε να πούμε πως οι κάτοικοι γίνονται πιο απόμακροι και λιγότερο φιλόξενοι με τους επισκέπτες, αφού πλέον δεν πρόκειται για φιλική αλλά για επαγγελματική σχέση (Ανδριώτης Κ. , 2005). Στο ίδιο εύρος επηρεάζονται και τα ήθη και θα έθιμα του τόπου παρατηρώντας την αντικατάσταση τους με αστικοποιημένες, εμπορευματοποιημένες δραστηριότητες. (Τσάρτας & Κοκκώσης, 2019) Με αυτόν τον τρόπο παραδόσεις τείνουν να εκλείπουν, όπως για παράδειγμα τοπικές συνταγές που πλέον παρασκευάζονται μαζικά και πωλούνται ως τουριστικά προϊόντα.

3,3 Επιπτώσεις που επιφέρει ο υπέρ τουρισμός στο φυσικό περιβάλλον

Οι τουριστικές δραστηριότητες με την ανάπτυξη τους σε μεγέθη με μεγάλο όγκο υποδομών, ιδιαίτερα σε εύθραυστες περιοχές όπως οι παραθαλάσσιες, τείνουν να επιδοκιμάζουν το φυσικό περιβάλλον. Αυτό τα τελευταία χρόνια έχει επηρεάσει σημαντικά τους ερευνητές, επισημαίνοντας την ανάγκη για πιο βιώσιμη ανάπτυξη. Ο υπέρ τουρισμός επιφέρει επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον σε ένα ευρύ φάσμα, αρχικά στον τομέα κατάχρησης της γης καθώς οι επενδύσεις καταλαμβάνουν όλο και πιο πολλά εδάφη. Αποτέλεσμα αυτού είναι τόσο η επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος από την έλλειψη φυσικών στοιχείων αλλά και η αστικοποίηση της εικόνας των περιοχών (Τσάρτας & Κοκκώσης, 2019). Επίσης ο υπέρ τουρισμός προκαλεί την εκτεταμένη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων όπως το νερό, την ενέργεια, προκαλώντας ανισορροπίες και εξάντληση. Εν συνεχεία ο μεγάλος όγκος των τουριστών δεν μπορεί να ελεγχτεί στο κατά πόσο ρυπώνει μέσω της απόρριψης απορριμμάτων,

του χρησιμοποιημένου νερού και άλλων ανθρωπογενών εκπομπών. Τέλος σε μικρές περιοχές και ειδικότερα σε νησιά παρατηρείται μείωση ή αλλοίωση του αέρα και του θαλάσσιου νερού (C., Novelli, & Cheer, 2019).

3,4 Αντιμετώπιση του υπέρ τουρισμού, η περίπτωση του νησιού Μπορακάι στις Φιλιππίνες

(εικόνα 2) <https://en.wikipedia.org/wiki/Boracay>

Το Μπορακάι είναι ένα μικροσκοπικό τροπικό νησί, που βρίσκεται στη βορειοδυτική πλευρά του νησιού Panay στη περιοχή Western Visayas των Φιλιππίνων, στη Νοτιοανατολική Ασία. Διαθέτει συνολική έκταση 10,32 km² δηλαδή περίπου επτά χιλιόμετρα και το στενότερο σημείο του έχει πλάτος λίγο λιγότερο από ένα χιλιόμετρο Το νησί είναι γνωστό για τα ειδυλλιακά γαλάζια νερά του, τη λευκή άμμο και τη νυχτερινή του ζωή (Detourista, 2016). Για αρκετά χρόνια το νησί δεχόταν ελάχιστο τουρισμό, ωστόσο τη δεκαετία του '70 δύο ταινίες γυρισμένες εκεί έκαναν το Μπορακάι γνωστό στο κοινό και η επισκεψιμότητα του άρχισε να ανεβαίνει. Στη δεκαετία του '80 το νησί έγινε δημοφιλές από νεαρά άτομα που αναζητούσαν οικονομικές διακοπές, ενώ παράλληλα επενδυτές από τα αστικά κέντρα είδαν τις δυνατότητες ανέλιξης του τόπου επενδύοντας σε αυτόν (Spurrell, 2018). Με την εμφάνιση του πρώτου πολυτελούς ξενοδοχείου στο νησί, ο αριθμός των επισκεπτών αυξήθηκε από 260.000 επισκέπτες το 2000 σε 650.000 επισκέπτες το 2009. Το μικρό νησί γρήγορα έγινε παγκοσμίως γνωστό όταν το 2012, βραβεύτηκε ως το «Καλύτερο νησί» από φημισμένο περιοδικό. Μετά από αυτό το γεγονός η αύξηση των τουριστών που δεχόταν το νησί ήταν όλο και πιο μεγάλη, έως ότου το 2017 υποδέχτηκε πάνω από 2 εκατομμύρια επισκέπτες. Αυτή η ταχύς χωρίς όρια ανάπτυξη άσκησε τεράστιες πιέσεις στο μικροσκοπικό νησί με τις ανεπαρκείς

εγκαταστάσεις με αποτέλεσμα να βιώσει τις αρνητικές επιπτώσεις που προκαλεί ο υπέρ τουρισμός (REY, 2018).

(εικόνα 2)

<https://mashable.com/article/boracay-philippines-garbage-closure>

Η αύξουσα εισροή των επισκεπτών αλλά και η αδυναμία των τοπικών αρχών να θέσουν όρια έθεσαν το Μπορακάι σε ανεξέλεγκτη κατάσταση. Εκτός βέβαια από τα θέματα που επέφερε αυτή η άνοδος του τουρισμού στους πόρους ή στο περιβάλλον, το νησί καταστάθηκε υγειονομικά μη βιώσιμο από τη συσσώρευση λυμάτων και απορριμμάτων. Σύμφωνα με ειδικούς επιστήμονες η ρύπανση του νερού ήταν σε απαγορευμένα επίπεδα, προκαλώντας μολύνσεις στους λούομένους (Cruz & Francis, 2019).

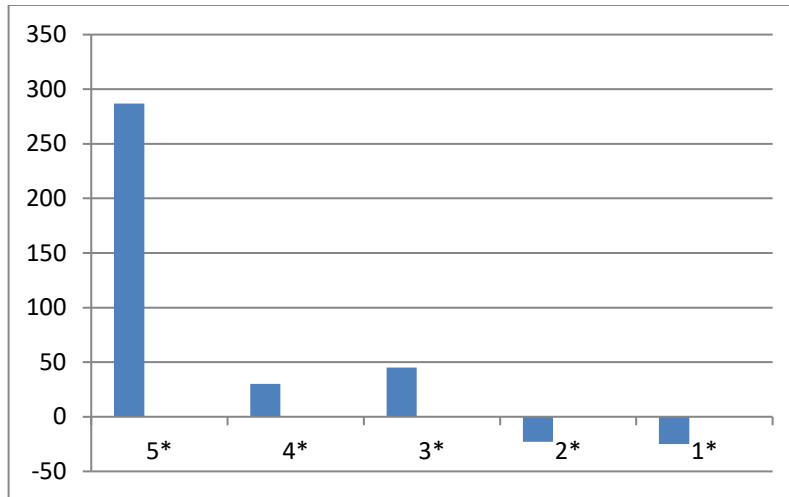
Οι ιθύνουσες αρχές, γνωρίζοντας ότι το Μπορακάι αποτελούσε πάντα βασικό στοιχείο για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, συνεισφέροντας το 20% των συνολικών εσόδων από τον τουρισμό (Manila, 2018), γνώριζε ότι κάτι έπρεπε να κάνει. Το 2018 η κυβέρνηση των Φιλιππίνων αποφάσισε το κλείσιμο της πρόσβασης στο Μπορακάι. Παρά τις εναντιώσεις του ιδιωτικού τομέα τον Μπορακάι έκλεισε για τους επόμενους έξι μήνες προκειμένου να αποκατασταθεί η ζημιά που είχε προκληθεί τα προηγούμενα χρόνια και να καθαριστεί. Στις 26 Οκτωβρίου 2018 το ειδυλλιακό και πάλι νησί Μπορακάι άνοιξε ξανά με νέους κανόνες, στοχεύοντας στον περιορισμό του τουρισμού και στη πιο βιώσιμη ανάπτυξη. Κατά τη διάρκεια που έμεινε κλειστό στο κοινό, επέτρεψε να καθαριστούν οι παραλίες, να μειωθούν τα επίπεδα ρύπανσης των υδάτων αλλά και να δημιουργηθεί ένα αποτελεσματικό σύστημα αποχέτευσης, ενώ παράλληλα σχεδιαστικέ ένα επόμενο χρονοδιάγραμμα εργασιών για την ολοκληρωτική αποκατάσταση του (Cruz & Francis, 2019).

3,5 Η περίπτωση των Κουφονησίων

Τα Κουφονήσια ανήκουν στον Δήμο Νάξου και αποτελούνται από δύο νησιά, το άνω Κουφονήσι και το κάτω Κουφονήσι σε απόσταση 200 μέτρων το ένα από το άλλο. Η κοινότητα των Κουφονησίων αποτελείται τόσο από τα δύο αυτά νησιά όσο και από ένα τρίτο νησί, τη Κέρο. Το κάτω Κουφονήσι και η Κέρος έχουν καταγραφεί ως αρχαιολογικοί χώροι και απαγορεύεται η διαμονή τους σε αυτά, παρόλα αυτά το κάτω Κουφονήσι είναι εύκολα προσβάσιμο από το πάνω Κουφονήσι ενώ διαθέτει παραλίες που μπορούν οι τουρίστες να επισκεφτούν. Τα Κουφονήσια, η Κέρος και κάποιες άλλες βραχονησίδες ανήκουν στο σύμπλεγμα των μικρών Κυκλάδων όπως η Σχοινούσα, η Ηράκλεια και η Δονούσα. Η κοινότητα των Κουφονησίων ανήκει στον δήμο Νάξου που είναι σε απόσταση περίπου 3 ναυτικών μιλίων, ενώ το Κουφονήσι από το λιμάνι του Πειραιά απέχει 120 μίλια. Το άνω Κουφονήσι κατοικείται από 391 κατοίκους συμφωνά με την πιο πρόσφατη απογραφή του 2011, καθώς με την απογραφή του 2021 συμπεριλήφθηκε στον δήμο Νάξου που ανήκει πλέον, ενώ έχει έκταση 3,5 τετραγωνικά χιλιόμετρα που το καθιστούν το πιο μικρό κατοικημένο νησί στις Κυκλάδες (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, 2010). Η πρόσβαση των τουριστών στο νησί των Κουφονησίων πραγματοποιείται συνήθως από το λιμάνι του Πειραιά σε 5 με 8 ώρες τους θερινούς μήνες, και σε 8 ώρες την χειμερινή περίοδο. Επίσης το Κουφονήσι μπορεί να εξυπηρετηθεί και από το αεροδρόμιο της Νάξου.

Σε στατιστικές μελέτες το Κουφονήσι συμπεριλαμβάνεται στα στοιχεία της περιφέρειας του Νοτίου Αιγαίου, και πιο συγκεκριμένα στο Δήμο Νάξου. Σε αντίστοιχη έρευνα της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής σχετικά με την αυξομείωση του ΑΕΠ τα έτη 2013-2018, στα νησιά του Νοτίου Αιγαίου το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 2%, από € 6,1 δισ. το 2013 σε € 6,2 δισ. το 2018. Αντίστοιχα ο αριθμός των απασχολούμενων του Νοτίου Αιγαίου, από το έτος 2015 έως και το 2019 σημείωσε αύξηση κατά 0,5% από 132 χιλ. το 2015 σε 133 χιλ. το 2019. Παρόλα αυτά την περίοδο 2019 έως 2020, η απασχόληση σημείωσε πτώση κατά -12% δηλαδή, από 133 χιλ. το 2019 σε 118 χιλ. το 2020 (INSETE Intelligence, 2020).

Το ξενοδοχειακό δυναμικό του δήμου Νάξου σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, αποτελείται από 170 ξενοδοχειακές μονάδες, 3.884 δωμάτια και 7.768 κλίνες αντιπροσωπεύοντας το 13% του Νοτίου Αιγαίου. Σχετικά με την εξελικτική πορεία των ξενοδοχειακών δωματίων στις Κυκλάδες ανάμεσα στα έτη 2010-2020, παρατηρούμε αύξηση στα ξενοδοχεία 5* κατά (+287%), στα 4* κατά (+30%) και στα 3* κατά (+45%), σε αντίθεση με τα ξενοδοχεία 2* που παρατηρείται μείωση (-23%) και 1* κατά (-25%) (INSETE Intelligence, 2020).

(INSETE

Intelligence, 2020)

Διάγραμμα 2: Ξενοδοχειακό δυναμικό του δήμου Νάξου

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Κεφάλαιο 4

Μεθοδολογία έρευνας

4,1 Ο ρόλος της μεθοδολογίας στην έρευνα

Η έρευνα αποτελεί έναν από τους σημαντικούς παράγοντες για την εξέλιξη του επιστημονικού πεδίου, καθώς δημιουργεί προβληματισμό σχετικά με διάφορα ζητήματα. Με το όρο έρευνα αναφερόμαστε σε μια ακολουθία διαδικασιών που ως στόχο έχουν την διερεύνηση ενός επιστημονικού προβλήματος.

Πιο αναλυτικά έρευνα χαρακτηρίζεται:

- Μια διαδικασία που αποσκοπεί στην δημιουργία επιστημονικής γνώσης.
- Μια διαδικασία που έχει σχεδιαστεί με τον κατάλληλο τρόπο ώστε να αντιμετωπιστούν πραγματικά προβλήματα.
- Αλλά και η συνεχής εφαρμογή της επιστημονικής γνώσης με έναν συγκεκριμένο σκοπό (Παρασκευόπουλος, 1993).

Η έρευνα σύμφωνα με τον Robson, πρέπει να «*διεξάγεται συστηματικά, σκεπτικιστικά και δεοντολογικά*». Με την έννοια συστηματικά εννοείται πως ο ερευνητής είναι σίγουρος για αυτό που κάνει και η πως η όλη διαδικασία διέπεται από την σοβαρότητα που της αναλογεί. Ακόμα ο ερευνητής πρέπει να παρουσιάζει έγκυρα αποτελέσματα που οφείλονται σε μια καλά δομημένη μορφή έρευνας. Με τον όρο σκεπτικιστικά εννοείται, πως ο ερευνητής υποχρεούται να κρίνει τις ιδέες και τις σκέψεις του αλλά και να δέχεται κριτική και από άλλους για αυτές. Ενώ τέλος με την έννοια δεοντολογικά, ο ερευνητής πρέπει να διέπεται από κώδικα εχεμύθειας σχετικά με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα (Robson, 2010).

4,2 Μέθοδος έρευνας

Οι ερευνητικές προσεγγίσεις και οι διαδικασίες που μπορούν να ακολουθηθούν για την αποπεράτωση μιας έρευνας είναι τρεις και χωρίζονται σε ποιοτικές, ποσοτικές και μεικτές. Η διάκριση μεταξύ της ποσοτικής και της ποιοτικής έρευνας γίνεται συνήθως από το εύρος των λέξεων των απαντήσεων, το μέγεθος του δείγματος ή των τύπο των ερωτήσεων. Η μεικτή έρευνα συνδυάζει και τη ποιοτική και την ποσοτική έρευνα συλλέγοντας στοιχεία και από τις δύο με κοινό όμως αποτέλεσμα. Ο τύπος έρευνας συνήθως εξαρτάται από τη φύση του ερευνηθέντος θέματος (John & David, 2019). Η ποιοτική έρευνα βασίζεται κυρίως σε συνεντεύξεις, αναλύσεις κειμένων, παρατηρήσεις και άλλα μέσα που δεν εμπίπτουν σε ποσοτικά δεδομένα. Θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι η μέθοδος που δίνει λεπτομερείς απαντήσεις σε πραγματικά ζητήματα κοινωνικής φύσης. Επίσης η ποιοτική έρευνα δίνει την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να ερμηνεύουν τα πιστεύω τους και τις πεποιθήσεις τους αλλά και να συμπεριληφθούν στα στοιχεία οι εμπειρίες τους και ο τρόπος που έχουν αντιληφτεί τα δεδομένα. Η ποιοτική προσέγγιση λοιπόν επιτρέπει την εις βάθος ανάλυση των κοινωνικών δεδομένων, δίνοντας λεπτομερείς απαντήσεις για αυτά (Παναγιώτης, Ζαχαρίας, & Δημήτρης, 2019). Από την άλλη πλευρά η ποσοτική έρευνα αναζητά απαντήσεις σε ερευνητικά ερωτήματα μέσω της χρήσης αριθμητικών δεδομένων, που μέσω της στατιστικής ερμηνεύονται και συγκρίνονται. Τα εργαλεία και οι ενέργειες που ακολουθούνται για τη ποσοτική έρευνα ποικίλουν και σύμφωνα με το Καραγεώργο (2002) και τον Αθανασίου (2007) κατηγοριοποιούνται σε: εργαστηριακή έρευνα, πειραματική έρευνα, περιγραφική έρευνα, δημοσκοπική έρευνα, συσχετιστική έρευνα, έρευνα τάσεων, δημογραφική έρευνα (Καραγεώργος, 2002), (Αθανασίου, 2007). Στη παρούσα

έρευνα ως μεθοδολογία, επέλεξα τη ποιοτική έρευνα με συνεντεύξεις καθώς τη θεώρησα καταλληλότερη για το θέμα σε σχέση με τη ποσοτική έρευνα. Η ποσοτική έρευνα έχει ως στόχο τη συλλογή δεδομένων μέσω δειγματοληπτικού υλικού. Εργαλεία της ποσοτικής έρευνας είναι τα ερωτηματολόγια ατομικής συμπλήρωσης, η παρατήρηση, οι τηλεφωνικές και οι διαδικτυακές έρευνες, εντούτοις αυτού του είδους η έρευνα απαιτεί μεγάλο δείγμα που απαντάει κυρίως σε ερωτήσεις κλειστού τύπου που ο ερωτώμενος δεν έχει την ευκαιρία να προσθέσει τη δική του γνώμη. Η ποσοτική έρευνα προτιμάται κυρίως από φυσικές επιστήμες που στόχο έχουν να διερευνήσουν την άποψη πολλών ατόμων σε κάθε ζήτημα. Αντιθέτως η ποιοτική έρευνα χρησιμοποιεί μικρότερο δείγμα το οποίο όμως απαντάει εις βάθος κάθε ερώτηση μέσω ερωτήσεων ανοιχτού τύπου υπό την μορφή συνεντεύξεων (Χαλκιάς & Σαμάντα, 2016). Ο λόγος που θεωρώ καταλληλότερη τη ποιοτική έρευνα για το συγκεκριμένη έρευνα είναι γιατί πρόκειται για ένα θέμα με κοινωνικοοικονομικό χαρακτήρα και θα ήθελα να δώσω την ευκαιρία στους κατοίκους να μιλήσουν για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν από τον υπέρ τουρισμό, αλλά και να προτείνουν λύσεις για βιωσιμότερη ανάπτυξη στο μέλλον.

4,3 Σκοπός έρευνας

Σκοπός της έρευνας που πραγματοποίησα, στα πλαίσια της εκπόνησης της παρούσας εργασίας διπλωματικής εργασίας, είναι η διερεύνηση της βιώσιμης ανάπτυξης και Διαχείρισης των Αυξανόμενων Τουριστικών ροών στο νησί Κουφονησιών σήμερα με στόχο την εξακολούθηση της ανοδικής πορείας του νησιού με βιώσιμο τρόπο. Μέσω της περισυλλογής στοιχείων αλλά και της ανάλυσης των απόψεων των κατοίκων σχετικά με αυτό το θέμα, στόχος είναι αρχικά η επισήμανση υφιστάμενων στοιχείων και καταστάσεων που χρίζουν αντιμετώπισης, αλλά και η διερεύνηση και ανάδειξη νέων προβλημάτων που πιθανών να έχουν δημιουργηθεί (Παπαναστασίου & Παπαναστασίου, 2016). Επίσης μέσω της έρευνας κύριο στόχο αποτέλεσε η επαλήθευση των όσων έχουν λεχτεί ως σήμερα από έγκυρες επιστημονικές πηγές. Τέλος ρωτώντας τους συνεντευξιαζόμενους για πιθανές λύσεις που θα μπορούσαν να προτείνουν για την αντιμετώπιση του υπέρ τουρισμού και της βιώσιμης ανάπτυξης, σκοπός είναι η ανάπτυξη νέων επιστημονικών ερευνών (Δημητρόπουλος, 2004).

4,4 Ερευνητικά ερωτήματα

ερευνητικά Προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της έρευνας, ανέπτυξα τα παρακάτω ερωτήματα. Στα ερευνητικά ερωτήματα βασίστηκε τόσο το θεωρητικό μέρος της παρούσας διπλωματικής εργασίας όσο και το ερευνητικό πλαίσιο.

1. Ποιες είναι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα Κουφονήσια ως τουριστικός προορισμός προς την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης; Αλλά και πώς έχει επηρεάσει ο αυξανόμενος αριθμός τουριστών το φυσικό περιβάλλον
2. Ποία είναι η άποψη των κατοίκων σχετικά με την αύξηση του τουρισμού; Και αντίστοιχα πως έχει επηρεάσει ο αυξανόμενος αριθμός τουριστών την τοπική οικονομία;
3. Ποιες στρατηγικές πολιτικές μπορούν να θεσπιστούν για να μειωθούν οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού;

4,5 Οργάνωση και συλλογή στοιχείων

Η έρευνα διεξήχθη μέσω οδηγού συνεντεύξεων, δέκα ερωτήσεων ανοιχτού τύπου. Οι ερωτήσεις επιλέχθηκαν βάση των ερευνητικών ερωτημάτων και προκειμένου με τις απαντήσεις των ερωτώμενων να λαμβάνονται αναλυτικές πληροφορίες. Ο χρόνος για να απαντήσει ο κάθε ερωτώμενος διεξοδικά τη κάθε ερώτηση κυμάνθηκε από 10 έως 15 λεπτά. Ενώ η μέθοδος δειγματοληψίας ήταν στοχευόμενη σε άτομα, μόνιμους κατοίκους των Κουφονησιών, τυχαίας ηλικίας ή εργασίας. Παρακάτω παρατίθενται το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για την έρευνα:

Εισαγωγικές ερωτήσεις σχετικά με την επικρατούσα κατάσταση:

1. Θεωρείτε πως ο αυξανόμενος τουρισμός επιφέρει αρνητικές συνέπειες στον τόπο;
2. Ποια είναι τα αποτελέσματα του αυξανόμενου τουρισμού στη τοπική οικονομία των Κουφονησιών;
3. Ποιες είναι οι κύριες περιβαλλοντικές ανησυχίες που παρουσιάζονται λόγω της μεγάλης τουριστικής δραστηριότητας;
4. Ποιες στρατηγικές έχουν ληφθεί ως προς τη διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος;
5. Πώς αξιολογούν οι επιχειρήσεις τον αντίκτυπο του τουρισμού στη τοπική κοινότητα;

Αξιολόγηση της τρέχουσας κατάστασης από τους επισκέπτες:

6. Ποια είναι η γνώμη που λαμβάνεται από τους επισκέπτες για τη βιωσιμότητα των πρακτικών του τουρισμού στα Κουφονήσια;

Προτάσεις των κατοίκων για μελλοντικές πρακτικές:

7. Θεωρείται πως μπορεί να υπάρξει αιεφόρος ανάπτυξη του τουρισμού;
8. Τι θα προτεινάτε για τη βελτίωση της διαχείρισης του τουρισμού;
9. Ποια είναι η σημασία της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς στο πλαίσιο του τουρισμού;
10. Θεωρείται πως η βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί να αποτρέψει τον τουρισμό και κατ επέκταση τα θετικά που προσφέρει?
11. Πώς μπορούν οι τουριστικές δραστηριότητες να ευνοήσουν την αιεφόρο ανάπτυξη των Κουφονησιών

4,6 Διαδικασία έρευνας

Η έρευνα διεξήχθη σε κατοίκους των Κουφονησιών την περίοδο μεταξύ Νοεμβρίου και Δεκεμβρίου του έτους 2023, η επιλογή του δείγματος έγινε καθώς η νήσος των Κουφονησιών αποτελεί έναν από τους ταχύτερα αναδυόμενους προορισμούς. Αποτελεί λοιπόν εξαιρετικό παράδειγμα για τη διερεύνηση των καταστάσεων που επιφέρει ο αυξανόμενος αριθμός τουριστικών ροών. Οι ερωτήσεις δόθηκαν στους ερωτώμενους στα πλαίσια συζήτησης ένας προς έναν, βάση και της ποιοτικής μεθόδου, και για αυτό το λόγο οι απαντήσεις κάλυψαν ενδελεχώς τα ερευνητικά ερωτήματα. Μέσω των συνομιλιών αναδέχθηκαν καθημερινά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι ειδικά τη περίοδο του αυξημένου τουρισμού, όπως και ανησυχίες για τη μελλοντική βιώσιμη ανάπτυξη του τόπου. Τα δεδομένα των συνεντεύξεων αναλύθηκαν ενδελεχώς, βάση και των ποιοτικών μεθόδων και ταξινομηθήκαν σε κατηγορίες. Στις απαντήσεις των ερωτώμενων εμφανίστηκαν κοινά μοτίβα επισημαίνοντας έτσι και τη σημαντικότητα αυτών των δηλώσεων.

Κεφάλαιο 5

Ανάλυση ευρημάτων

Προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα Κουφονήσια ως τουριστικός προορισμός προς την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης, αλλά και πώς έχει επηρεάσει ο αυξανόμενος αριθμός τουριστών το φυσικό περιβάλλον σύμφωνα με τους κατοίκους.

Τα Κουφονήσια αποτελούν έναν από τους ταχύτερα αναδυόμενους τουριστικούς προορισμούς, τη καλοκαιρινή περίοδο δέχονται χιλιάδες τουρίστες που επισκέπτονται το νησί για τα μοναδικά χαρακτηριστικά που διαθέτει. Είναι γεγονός πως τα τελευταία χρόνια οι τουριστικές ροές στο Κουφονήσι αυξάνονται όλο ένα και παραπάνω και πως πλέον το νησί αντιμετωπίζει διάφορες προκλήσεις ως προς την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης. Ρωτώντας κάποιους από τους κάτοικους σχετικά με αυτό το θέμα, και πιο συγκεκριμένα αν θεωρούν πως ο τουρισμός έχει επιφέρει αρνητικές συνέπειες στον τόπο τους, ομόφωνα κρίνουν πως κάτι τέτοιο έχει συμβεί. Μάλιστα μας αναφέρουν πλειάδα αλλαγών και διαφοροποιήσεων που έχει επιφέρει ο υπέρ τουρισμός στο νησί και που θεωρούν πως στο μέλλον θα επιφέρουν αρνητικές συνέπειες. Πιο αναλυτικά οι ερωτώμενοι τονίζουν ότι τους καλοκαιρινούς μήνες ο κόσμος τείνει να αυξάνεται τόσο πολύ που καταλήγει να συνωστίζεται και ως εκ τούτου να μην μπορεί να εξυπηρετηθεί σωστά. Συνωστισμός παρατηρείται τόσο σε καταστήματα ειδικότερα τις ώρες αιχμής αλλά και σε τουριστικά θέρετρα. Συγκεκριμένα οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους μας τόνισαν ότι οι παραλίες δέχονται τόσο αυξημένες ροές, που πολλές φορές είναι δύσκολο στους επισκέπτες να προσεγγίσουν τη θάλασσα. Συγκεκριμένα η ερωτώμενη «Κ» λέει, *«Στα μέσα Αυγούστου πολύ από τους επισκέπτες δυσχεραστούνται καθώς δεν μπορούν να βρουν χώρο στην παραλία»*

Σχετικά με τα αποτελέσματα του αυξανόμενου τουρισμού στην τοπική οικονομία των Κουφονησιών οι ερωτώμενοι απαντούν: Σε σχέση με τα καταστήματα, κάποιες μέρες η ζήτηση ξεπερνάει τη προσφορά όσο και αν η προσφορά αυξάνεται χρόνο με τον χρόνο. Σε μονάδες διαμονής η ζήτηση είναι επίσης μεγάλη και οι κρατήσεις ξεκινάνε από τον χειμώνα ή και από τη προηγούμενη καλοκαιρινή σεζόν. Ακούγοντας αυτά από τους συνεντευξιαζόμενους, η επόμενη ερώτηση δεν θα μπορούσε να μην είναι το κατά πόσο θεωρούν πως όλος αυτός ο κόσμος δημιουργεί ρύπανση ή άλλα προβλήματα στο φυσικό περιβάλλον. Ρωτώντας λοιπόν, ποιες είναι οι κύριες περιβαλλοντικές τους ανησυχίες σχεδόν ομοφώνως το σύνολο των ερωτώμενων απάντησε πως ο αυξανόμενος τουρισμός δημιουργεί προβλήματα στο περιβάλλον που είναι ήδη ορατά, ενώ ο καθένας ανέφερε κάποια από αυτά. Έντονος λόγος έγινε αρχικά για τις παραλίες και τις ακτές του νησιού, καθώς πολύ τουρίστες παραμελούν τη συγκομιδή των απορριμμάτων τους μετά τη παραμονή τους σε αυτές και δεν είναι σε πιο γενικά πλαίσια ευαισθητοποιημένοι με το φυσικό περιβάλλον. Ο ερωτώμενος «χ» ανέφερε χαρακτηριστικά, *«Πολλοί από τους τουρίστες δεν σέβονται καθόλου τον τόπο, πετάνε σκουπίδια ή μολύνουν τις θάλασσες χωρίς να καταλαβαίνουν πως οι συνέπειες επηρεάζουν και τους ίδιους και θα το βρουν μπροστά τους.»* Αντίστοιχα σχετικά με το ίδιο θέμα πολύ επίσης ανέφεραν, πως στο νησί δεν διαθέτει κάποιο σύστημα χωματερής ή ανακύκλωσης για την απομάκρυνση των απορριμμάτων όποτε η διαχείριση αυτών είναι απαιτητική ιδίως όταν ο κόσμος πολλαπλασιάζεται και τα μέσα περισυλλογής και μεταφοράς απορριμμάτων δεν επαρκούν, θέτοντας υπεύθυνο τον κρατικό μηχανισμό. Οι κάτοικοι επίσης ανέφεραν πως εξίσου αρνητικές συνέπειες έχει επιφέρει ο υπέρ τουρισμός στη βιοποικιλότητα των

θαλασσών του νησιού αλλά και της ευρύτερης περιοχής του Αιγίου πελάγους και πως κάτι τέτοιο είναι αισθητό από του ψαράδες της περιοχής. Σαφώς σε αυτό δεν ευθύνεται αποκλειστικά ο τουρισμός του Κουφονησίου, αλλά λόγω της γενικότερης αύξησης του τουρισμού στα Ελληνικά νησιά, η θαλάσσια ζωή είναι ορατά μειωμένη υπό τη παρατήρηση των κατοίκων. Εκτενέστερα οι ερωτώμενοι μας τονίζουν πως το Κουφονήσι δέχεται υπέρ αλίευση με σκοπό τη κάλυψη των αναγκών των τουριστικών ροών τους θερινούς μήνες ενώ δεν αποκλείουν πως η μείωση αυτή οφείλεται και στη ρύπανση των θαλάσσιων υδάτων που μπορεί π.χ. να προέρχεται από τα δρομολόγια των πλοίων και της μόλυνσης που συνεπάγεται.

Καθώς ο τουρισμός αδιαμφισβήτητα δίνει ζωή και ανάπτυξη σε έναν τόπο, οι μόνιμοι κάτοικοι ρωτήθηκαν, το πως κρίνουν τον αντίκτυπο του τουρισμού στην τοπική κοινωνία, στα πλαίσια της αλλοίωσης του νησιού από τις αυξανόμενες τουριστικές ροές. Οι συνεντευξιαζόμενοι ρωτήθηκαν σχετικά με τα έθιμα και τις παραδόσεις του τόπου τους, το πώς είναι η ζωή τους, τους καλοκαιρινούς και τους χειμερινούς μήνες αλλά και το κατά πόσο έχει αλλάξει η ζωή τους με την πάροδο του χρόνου προσμετρώντας τον παράγοντα του αυξανόμενου τουρισμού. Δεν είναι λίγοι αυτοί που θεωρούν πως πλέον τους καλοκαιρινούς μήνες τα ήθη και έθιμα τους εξακολουθούν να υπάρχουν και να λαμβάνουν χώρα μέσω διαφόρων εκδηλώσεων όμως υπό το πρίσμα μίας πιο τουριστικής χροιάς. Αντίθετα τους χειμερινούς μήνες οι ντόπιοι κάτοικοι θεωρούν ότι έχουν τη δυνατότητα να βιώσουν τα έθιμα του τόπου τους όπως ήξεραν και έκαναν πάντα. Παρόλα αυτά είναι αναμενόμενο πως σε έναν τόπο με τόσο ραγδαία ανάπτυξη που οι ντόπιοι πλέον ασχολούνται εξολοκλήρου με τον τουρισμό, να υπάρχει έλλειψη χρόνου για τέτοιες εκδηλώσεις, αντίστοιχα βέβαια και ντόπιοι κάτοικοι θεωρούν πως τα έθιμα και οι παραδόσεις είναι ένας λόγος που οι επισκέπτες προτιμούν το νησί και πως δεν θα πρέπει να επαλειφθούν με τη πάροδο του χρόνου στον βωμό του κέρδους. Επίσης σε αντίστοιχα πλαίσια κάποιοι εκ των ερωτώμενων μας ανέφεραν τον πολιτιστικό σύλλογο Κουφονησίων που ασχολείται ενεργά με παραδοσιακές εκδηλώσεις, με σκοπό τη διατήρηση τους αλλά και τη προς τα έξω προβολή τους. Διαφορές στις ζωές των κατοίκων σχετικά με την αύξηση του τουρισμού αλλά και τοπική οικονομία

Παραμένοντας στο ίδιο θέμα σχετικά με τις ζωές των κατοίκων και την άνοδο του τουρισμού, οι συνεντευξιαζόμενοι ρωτήθηκαν σχετικά με τα αποτελέσματα της ανόδου της οικονομίας των Κουφονησίων και το πώς αυτό τους έχει επηρεάσει. Είναι λογικό μετά την άνοδο των τουριστικών ροών στα Κουφονήσια, η ζωές των ανθρώπων να έχουν υποστεί αλλαγές. Καθώς ο τουρισμός αποτελεί μια θετική έννοια που κατά βάση ευνοεί έναν τόπο, οι αλλαγές αυτές είναι κυρίως θετικές. Αντίστοιχα ρωτώντας τους κατοίκους σχετικά με τα αποτελέσματα του αυξανόμενου τουρισμού στη τοπική κοινότητα των Κουφονησίων οι απαντήσεις ήταν πολύ ενθαρρυντικές, πολύ βέβαια εξέφρασαν την ανησυχία τους σχετικά με το μέλλον του τόπου, αλλά επίσης όλοι ανέφεραν τις ευκαιρίες που τους έχει προσφέρει η ανάπτυξη του τόπου τους. Ως κύριο παράγοντα έθεσαν τον οικονομικό καθώς ο τουρισμός τους δίνει τη δυνατότητα

να παράγουν κέρδος μέσω αυτού. Ο ερωτώμενος «Π» ανέφερε, *«Είμαστε ευλογημένοι που είμαστε σε αυτό τον τόπο, μας έχει δώσει πολλά που πρέπει και εμείς να τα του τα δώσουμε πίσω»*. Επίσης σε αυτό το σημείο πολύ ερωτώμενοι μας ανέφεραν πως ο τουρισμός έχει δώσει την ευκαιρία να ασχοληθούν με την επιχειρηματικότητα ενώ παλιότερα έκαναν αγροτικές δουλειές. Αυτό τους έχει δημιουργήσει μεγαλύτερη ευημερία αλλά και μεγαλύτερο περιθώριο κέρδους. Απόρροια όλων των παραπάνω είναι η εξάλειψη της ανεργίας και η έλλειψη της θέλησης της μετοίκησης της νέας γενιάς. Παρατηρείται λοιπόν πως οι ντόπιοι θεωρούν δύσκολη τη ζωή το χειμώνα στο νησί αλλά θεωρούν σκόπιμη την ενασχόλησή τους με τον τουρισμό καθώς τους αποφέρει έσοδα που τους εξασφαλίζουν για τον χειμώνα και ακόμα παραπάνω. Κάποιοι άλλοι μας απάντησαν πως προτιμούν να ζουν σε πιο μεγάλες πόλεις κατά τη διάρκεια της χειμερινής περιόδου αλλά να απασχολούνται επαγγελματικά τους καλοκαιρινούς μήνες στο νησί τους. Εξίσου σημαντικό για τους κατοίκους θεωρείται η αύξηση και της αξίας της γης που ήδη κατείχαν. Πολύ εκ των ερωτωμένων μας είπαν πως αυτό ήταν η κινητήριος δύναμη για να δημιουργήσουν ότι έχουν κάνει μέχρι σήμερα, θεωρώντας τυχερούς τους εαυτούς τους που κατείχαν κάτι από αυτό τον τόπο. Επίσης οι ερωτώμενοι μας ανέφεραν και αρνητικά στοιχεία του τουρισμού και της ενασχόλησης τους με αυτόν. Αρχικά τόνισαν πως η εποχικότητα του τουρισμού πολλές φορές δημιουργεί ανασφάλεια τους χειμερινούς μήνες, μας τόνισαν πως τα εισοδήματα από το καλοκαίρι πρέπει να τους διαφυλάξουν τη ζωή τους όλον τον υπόλοιπο χρόνο με ότι απρόοπτο μπορεί να συμβεί. Αντίστοιχα υπό το πρίσμα των επιχειρήσεων τα κέρδη της καλοκαιρινής σεζόν είναι υψηλά αλλά ουσιαστικά τους υπόλοιπους έξι μήνες είναι μηδενικά ή αρνητικά.

Όπως αναφέραμε και στο πρώτο μέρος αυτής της εργασίας, στη περίπτωση της τόσο γρήγορης ανάπτυξης συμβαίνει πολλές φορές οι πόροι του τόπου να μην μπορούν να ανταποκριθούν στις αυξανόμενες απαιτήσεις. Ειδικότερα για έναν τόσο ιδιαίτερο προορισμό είναι σκόπιμο να μελετήσουμε το πως ανταποκρίνονται οι πόροι με τον ήδη υπάρχοντα τουρισμό αλλά και στο κατά πόσο θα εξακολουθήσουν να ανταποκρίνονται στο μέλλον. Ρωτώντας τους κατοίκους για αυτό το ζωτικής σημασίας θέμα, μας ανέφεραν διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζουν λόγω της μικρής επάρκειας των φυσικών αλλά και την ανεπάρκεια των τεχνικών μέσων για τη σωστή εκμετάλλευσή τους. Συγκεκριμένα μας ανέφεραν πως καθώς τα τελευταία χρόνια δημιουργούνται όλο ένα και περισσότερες μονάδες διαμονής αλλά και καταστήματα, το ηλεκτρικό ρεύμα τείνει να μην επαρκεί πάντα, μεταφέροντας αυτολεξεί τα λόγια του ερωτώμενου «Χ» μας ανέφερε πως *«οι πτώσεις της τάσης είναι καθημερινό πρόβλημα στην αιχμή της τουριστικής σεζόν»* και συμπλήρωσε πως *«οι ηλεκτρικές συσκευές τείνουν να παρουσιάζουν προβλήματα λόγω των αυξομειώσεων των τάσεων του ρεύματος»*. Αντίστοιχα αρκετή μας ανέφεραν προβλήματα με την αλλοίωση του νερού παρόλα αυτά μας είπαν πως το σύστημα του νερού έχει αλλάξει με σύστημα θα αφαλάτωσης δημιουργώντας έτσι

μεγαλύτερη αυτονομία στη χρήση του νερού, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως η ανεξέλεγκτη χρήση του δεν επιφέρει προβλήματα στη διαχείριση των φυσικών πόρων.

Με σκοπό να διερευνηθούν στοιχεία που θα βοηθούσαν τον τόπο να κινηθεί προς την αειφόρο ανάπτυξη, οι ερωτώμενοι τέθηκαν να προτείνουν στρατηγικές πολιτικές μπορούν να θεσπιστούν για να μειωθούν οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού σύμφωνα με τους μόνιμους κατοίκους. Ρωτώντας τους συνεντευξιαζόμενους σχετικά με τις πολιτικές που μπορούν να θεσπιστούν για τη μείωση των αρνητικών συνεπειών του τουρισμού οι περισσότεροι εξ αυτών κατέταξαν τους αρμόδιους σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αναφερόταν στη κυβερνητική πολιτική, μας απάντησαν δηλαδή πράγματα και πρακτικές που μπορεί να θεσπίσει το κράτος ούτως ώστε να προστατεύσει από τον υπέρ τουρισμό αυτόν τον μικρό προορισμό. Έπειτα μας μίλησαν για πρακτικές που χρησιμοποιούν οι ίδιοι ή που θα μπορούσαν οι κάτοικοι ιδίως οι επιχειρηματίες να χρησιμοποιούν με σκοπό τη βιώσιμη ανάπτυξη και τέλος μας ανέφεραν, πως ο ιδιωτικός τομέας βοηθάει και μπορεί να βοηθήσει σε αυτό.

Αρχικά λοιπόν σε σχέση με πολιτικές που μπορούν να θεσπιστούν από το κράτος μας ανέφεραν τα παρακάτω : Αναφέροντας το κράτος ως έννοια πολλοί μας μίλησαν τόσο για τη κοινότητα των Κουφονησιών όσο για τον Δήμο Νάξου στον οποίο ανήκουν οι μικρές Κυκλάδες και κατά επέκταση το Κουφονήσι, όσο και για την ελληνική κυβέρνηση ως σύνολο όλων των παραπάνω, μας ανέφεραν, πως έως σήμερα το κράτος ενισχύει σε μεγάλο βαθμό τις επενδύσεις που γίνονται στο νησί μη δείχνοντας όμως την ίδια έγνοια για την αειφόρο ανάπτυξη και για το κατά πόσο το νησί θα μπορεί να δέχεται τον όγκο των επενδύσεων. Είναι γεγονός πως ο τουριστικός τομέας και ιδιαίτερα για τα ελληνικά νησιά επιδοτείται σημαντικά από το ελληνικό κράτος αυτό είναι κάτι αντιληπτό από τους κατοίκους των Κουφονησιών όπως επίσης αντιληπτό είναι και οι ξένες επενδύσεις που έχουν προσεγγίσει τη νήσο. Καθώς λοιπόν οι συνεντευξιαζόμενοι είναι αρκετά ευχαριστημένοι από την άνοδο του νησιού και απ' όλα όσα αυτός έχει προσφέρει εκφράζουν φόβο για τον όγκο των επενδύσεων και την αειφορία του τόπου. Θεωρούν λοιπόν πως το κράτος θα πρέπει να στραφεί στη βιώσιμη ανάπτυξη του τόπου δημιουργώντας αρχικά τις προϋποθέσεις και τα θεμέλια για μεγαλύτερες επενδύσεις.

Στα πλαίσια της τοπικής αυτοδιοίκησης, πολύ εκ των ερωτημένων τόνισαν τη σημασία της αρχαιολογίας και του έργου που επιτελεί με σκοπό να μην μετατραπεί το νησί σε αστικό κέντρο. Πιο συγκεκριμένα μας ανέφεραν πως το κάτω Κουφονήσι έχει χαρακτηριστεί ως αρχαιολογικός χώρος Α και απαγορεύεται η διαμονή σε αυτό σχετικά όμως με το πάνω Κουφονήσι οι κάτοικοι αναφέρουν πως η αρχαιολογία κάνει αυστηρούς ελέγχους για τη διατήρηση της αυθεντικότητας του νησιού. Οι έλεγχοι αφορούν κάθε νέο κτίσμα ούτως ώστε να μην υπάρχουν στοιχεία του αρχαίου πολιτισμού, αλλά και τη τελική εικόνα των κτισμάτων είτε πρόκειται για εμπορική είτε πρόκειται για προσωπική χρήση να συμβαδίζουν με το τοπικό μοτίβο. Οι κάτοικοι λοιπόν

θεωρούν πως κάτι τέτοιο θα αποτρέψει το νησί από τη μη ελεγχόμενη ανάπτυξη και πως είναι ένας τρόπος που εντείνει και βοηθά την ανάπτυξη μέσα σε πιο ελεγχόμενα πλαίσια. Εξακολουθώντας να αναφέρονται στη τοπική αυτοδιοίκηση και πιο συγκεκριμένα στη τοπική κοινότητα των Κουφονησιών μας ανέφεραν πως η απαγόρευση των οργανωμένων παραλιών συμβάλλει σημαντικά στη μείωση της αλλοίωσης του τόπου από τον τουρισμό. Αναλυτικά μας αναφέρουν πως κύριο χαρακτηριστικό των Κουφονησιών για την επιλογή κάποιου επισκέπτη, αποτελούν οι ξεχωριστές παραλίες που διαθέτει και πως είναι αναγκαίο ένα τέτοιο μοναδικό χαρακτηριστικό να μένει αναλλοίωτο στη πάροδο του χρόνου ακόμα και με την ανάπτυξη του τουρισμού επικροτώντας τη τοπική αυτοδιοίκηση.

Στα πλαίσια της προσωπικής κριτικής αλλά και των κατοίκων ευρύτερα, πολύ εκ των ερωτημένων μας απάντησαν τις διαδικασίες που ακολουθούν οι ίδιοι είτε ως επιχειρηματίες είτε ως κάτοικοι με σκοπό την ευαισθητοποίηση των τουριστών που καταφθάνουν στο νησί. Σε αυτό το σημείο όλοι εκ των ερωτημένων μας ανέφεραν ότι τα αυτοκίνητα αποτελούν πρόβλημα για το νησί καθώς το οδικό δίκτυο είναι πάρα πολύ μικρό και ως εκ τούτου τη τουριστική περίοδο δημιουργείται κίνηση και συνωστισμός ακόμα και με λίγα αυτοκίνητα. Ως πρακτική για τη μείωση αυτού του φαινομένου μεγάλος αριθμός των κατοίκων και κυρίως των επιχειρηματιών του νησιού προτρέπουν τους επισκέπτες να μην μεταφέρονται στο νησί με αυτοκίνητα ακόμα και να μην εισέρχονται σε αυτό με αυτοκίνητα και αντί αυτού να τους μεταφέρουν οι ίδιοι οι με δικά τους οχήματα σε ένα πιο μαζικό πλαίσιο. Μεταφέροντας τα λόγια ενός ερωτώμενου επιχειρηματία μας αναφέρει ότι «και εγώ όπως και υπόλοιποι συνάδελφοι μου μεταφέρουμε τον εισερχόμενο κόσμο από το λιμάνι προς το κατάλυμα και αντίστοιχα με την αναχώρηση του». Αρκετοί επίσης τόνισαν πως είναι στη διάθεση των επισκεπτών να τους μεταφέρουν ξανά αν χρειαστεί. Ακόμα ερωτώμενος ανέφερε πως θα ήταν θετικό να δημιουργηθεί ένα δημόσιο μέσω μεταφοράς αν θεωρηθεί αναγκαίο. Ως αντίστοιχη πρακτική που συμβαίνει σήμερα, μας ανέφεραν τα караβάκια που μεταφέρουν τον κόσμο όλη μέρα σε κάθε παραλία του νησιού, ως ένα μέσο που εναρμονίζεται άψογα με το περιβάλλον και διαφυλάσσει για τον τόπο τη παραδοσιακή χροιά που του αρμόζει.

Οι κάτοικοι θεωρούν επίσης πως οι ξένες επιχειρήσεις που ασχολούνται με τον τουρισμό και με το νησί των Κουφονησιών, που δεν προέρχονται από τους ντόπιους κατοίκους, έχουν χρέος και αυτές να προστατέψουν το νησί από την αλλοίωση και να του διασφαλίσουν μια αειφόρο ανάπτυξη. Σε αυτές τις επιχειρήσεις εντάσσονται είτε εταιρείες π.χ. μεταφοράς είτε εταιρείες που επενδύουν στον τόπο. Είναι πραγματικότητα πως οι ντόπιοι κάτοικοι δείχνουν ιδιαίτερη ανησυχία καθώς δεν είναι η σίγουρη ότι θα σεβαστούνε το νησί όπως αυτοί που είναι ο τόπος τους.

Είναι γεγονός λοιπόν πως από τις απαντήσεις των ερωτημένων λάβαμε έναν φόβο προς όλη αυτή τη ταχεία ανάπτυξη που λαμβάνει το νησί των Κουφονησιών. Ρωτώντας λοιπόν τη γνώμη τους σχετικά με το αν μία πιο βιώσιμη ανάπτυξη θα προσεγγίσει ή θα απομακρύνει τον τουρισμό, ομόφωνα απάντησαν

πως κάτι τέτοιο μόνο καλό μπορεί να κάνει στο νησί τους. θεωρούν επίσης χρέος τους αλλά και χρέος της τοπικής αυτοδιοίκησης και να λαμβάνουν μέτρα βιωσιμότητας του τόπου και αν στο μέλλον ο υπέρ τουρισμός γίνει εντονότερος τα μέτρα να επαναπροσδιοριστούν. Στη διαμόρφωση αυτής της γνώμης θεώρησα πως έχει λάβει σημαντικό ρόλο και η εντύπωση που δίνουν οι επισκέπτες στους ντόπιους μετά της εμπειρίας τους από την επίσκεψή τους στο νησί, για αυτό το λόγο θεώρησα κρίσιμο να ρωτήσω τους ντόπιους ποια είναι η γνώμη που λαμβάνουν από τους επισκέπτες μετά τη διαμονή του στο νησί. οι απαντήσεις που ακολούθησαν χωρίζονται σε δύο σκέλη, αφενός μας απάντησαν ότι οι επισκέπτες πέραν των μικρών παραπόνων που μπορεί να εκφράσουν σε ένα πιο γενικό πλαίσιο είναι πολύ ευχαριστημένοι από τις διακοπές τους στο νησί του Κουφονησίου, μάλιστα συγκεκριμένα μας ανέφεραν πως ένα μεγάλο μέρος των επισκεπτών επιλέγουν το Κουφονήσι για τις καλοκαιρινές τους διακοπές ξανά και ξανά. Το υπόλοιπο μισό των ερωτώμενων ως προς το πρώτο σκέλος της απάντησης μας ανέφεραν ακριβώς το ίδιο και με τους υπόλοιπους, δηλαδή ότι οι επισκέπτες είναι αρκετά ευχαριστημένοι με τις διακοπές του Κουφονήσια παρόλα αυτά ανέφεραν πως οι επισκέπτες που γνωρίζουν αρκετά χρόνια παρατηρούν διαφορές και αλλοιώσεις σε σχέση με παλαιότερα. Βέβαια οι ερωτώμενοι συμπλήρωσαν πως αυτό δεν είναι κάτι που μπορεί να αποφευχθεί καθώς υπάρχει εξέλιξη. Σαν γενικό συμπέρασμα οι συνεντευξιαζόμενοι καταλήγουν πως τουλάχιστον ακόμα και σήμερα οι επισκέπτες μένουν αρκετά ευχαριστημένοι από το νησί και θεωρούν σκόπιμο να παραμείνει αυτό.

Κεφάλαιο 6

Συμπεράσματα

Με το πέρας της δευτερογενούς διερεύνησης και αναζήτησης σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη διαχείριση των αυξανόμενων τουριστικών ροών αλλά και μετά από τις συνομιλίες που έλαβαν χώρα με ντόπιους κατοίκους των Κουφονησίων σχετικά με αυτό το θέμα, παρατίθενται τα παρακάτω συμπεράσματα.

Τα τελευταία χρόνια έχει δημιουργηθεί έντονα η ανάγκη να τονιστεί η σημασία της βιώσιμης ανάπτυξης και της διαχείρισης του τουρισμού και του υπέρ τουρισμού. Μελέτες σχετικά με αυτό το θέμα αποτέλεσαν την κινητήριου δύναμη στο να στραφεί το θέμα αυτής της εργασίας προς αυτό το ζήτημα. Σχετικά λοιπόν με τη βιώσιμη ανάπτυξη προκύπτει, πως ο κάθε προορισμός έχει την δυνατότητα να δέχεται έως έναν όγκο τουριστικών ροών, όταν αυτός ο αριθμός ξεπερνιέται σε μεγάλο βαθμό ο προορισμός αρχίζει να αντιμετωπίζει προβλήματα φέρουσας ικανότητας. Με πιο απλά λόγια ο προορισμός δεν είναι σε θέση να ανταποκριθεί σε αυτές τις ροές του τουρισμού. Παρατηρώντας προορισμούς πολλές φορές αντιλαμβανόμαστε τον κορεσμό που δέχονται από τη τεράστια ζήτηση ενώ αντίστοιχα βλέπουμε τα αποτελέσματα που επιφέρει σε έναν τόπο ο αυξανόμενος τουρισμός. Τέτοια αποτελέσματα θα μπορούσε να είναι η ρύπανση

που δέχεται ένας προορισμός η έλλειψη των απαιτούμενων φυσικών πόρων και άλλα. Αυτές οι καταστάσεις δημιουργούν αλλαγές στον προορισμό που αν τεθούν εκτός ελέγχου κρίνονται αρνητικές. Όπως μελετήσαμε και παραπάνω ο κάθε προορισμός περνάει από κάποια στάδια τουριστικής ανάπτυξης που το σύνολο των φάσεων ονομάζεται κύκλος ζωής προορισμού. Καθώς η παραπάνω εργασία μελετά το εύρη ζήτημα του υπέρ τουρισμού αλλά επικεντρώνεται κυρίως στο νησί των Κουφονησίων, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε για το εν' λόγω νησί σε πια φάση βρίσκεται ώστε να μπορούμε να προβλέψουμε τις επόμενες κινήσεις που απαιτούνται για τη βιωσιμότητα του προορισμού. Αντίστοιχα αποτελέσματα έχουμε από το εξελικτικό μοντέλο τριών σταδίων που αναφέρεται στην εξελικτική πορεία της ανάπτυξης πιο απομονωμένων τουριστικών προορισμών όπως μικρά νησιά, ταιριάζοντας απόλυτα σε αυτό το μικρό νησί. Στην διαδικασία του να τονιστεί η σημασία του κύκλου ζωής των τουριστικών προορισμών αλλά και της βιώσιμης ανάπτυξης επιδέχθηκε και παρατέθηκε αρχικά το παράδειγμα ενός αντίστοιχου μικρού προορισμού, που από το στάδιο του μαρασμού πέρασε στη φάση της αναζωογόνησης. Το Μποράκαι λοιπόν στις Φιλιππίνες αποτελεί ένα παράδειγμα που ο υπέρ τουρισμός δημιούργησε την ανάγκη να κλείσει για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα και να ξανά ανοίξει υπό νέες συνθήκες. Αυτό είναι κάτι βέβαιο που θα θέλαμε να αποφευχθεί για το Κουφονήσι. Αντιθέτως καλό θα ήταν να παρθούν τα κατάλληλα μέτρα από νωρίς και το Κουφονήσι να συνεχίσει την εξελικτική του πορεία. Εν αρχή λοιπόν, στόχος είναι ο εντοπισμός της φάσης που βρίσκεται αυτή τη στιγμή το νησί των Κουφονησίων με στοιχεία που ελήφθησαν έπειτα από τις συνεντεύξεις των κατοίκων. Αναλύοντας λοιπόν το εξελικτικό μοντέλο τριών σταδίων ανάπτυξης είναι δεδομένο πως το νησί των Κουφονησίων δεν βρίσκεται στο πρώτο στάδιο της ανάπτυξης, καθώς παρότι δέχεται νέους επισκέπτες, έχει αποκτήσει τα τελευταία χρόνια ένα συγκεκριμένο μεγάλο σε όγκο κοινό. Επίσης στον τομέα των επενδύσεων δεν βρίσκεται σε καμιά περίπτωση σε πρωταρχικό στάδιο καθώς η άνοδος του νησιού έχει αρχίσει εδώ και αρκετά χρόνια. Εξετάζοντας το δεύτερο στάδιο παρατηρούμε αρκετά κοινά στοιχεία με το νησί των Κουφονησίων αρχικά σε αλλαγές που αφορούν τη κοινωνικοοικονομική δομή το στάδιο δεύτερο περιλαμβάνει αλλαγές στις προτεραιότητες των κατοίκων όπως το να στρέφουν την απασχόληση τους προς τον τουρισμό, όπου σύμφωνα και με τους ερωτώμενους αυτό είναι κάτι που ταιριάζει απόλυτα με τη κατάσταση του νησιού, όπως επίσης μας ανέφεραν το πως πολλοί κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με τον τουρισμό, ενώ τα νέα παιδιά του νησιού επιλέγουν τουλάχιστον τους καλοκαιρινούς μήνες δραστηριοποιούνται με τον τουρισμό.

Ακόμα το μοντέλο ανάπτυξης στη δεύτερη φάση αναφέρει παράγοντες που συμβάλλουν στις αλλαγές του νησιού αναφέροντας την άνοδο της επιθυμίας ξένων επιχειρήσεων να επενδύσουν στο νησί, αλλά και την ενίσχυση του κράτους στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Σχετικά με τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων σχετικά με αυτό το θέμα, αναφέρουν πως πολλές ξένες επενδύσεις έχουν προσεγγίσει το νησί προτρεπόμενες από το κράτος είτε ξένων από τη τοπική κοινωνία επενδυτών είτε ντόπιων κατοίκων που δράττονται αυτών των ευκαιριών. Επίσης στα χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης το

μοντέλο περιλαμβάνει ανάπτυξη στον τουριστικό τομέα δημιουργία μεγαλύτερων επιχειρήσεων και αλλαγές στην οργανωτική δομή του τόπου, με σκοπό οι τουρίστες που επισκέπτονται το νησί να εξυπηρετούνται καλύτερα. Με τις αλλαγές που επιδέχεται ο προορισμός, αντίστοιχα αλλάζει και η συμπεριφορά των τουριστών. Σε αυτή τη φάση επισκέπτονται τον προορισμό πιο οργανωμένα τις περισσότερες φορές ως σύνολο ομάδας. Σχετικά με αυτό η αλήθεια είναι πως τα δεδομένα της έρευνας δεν επαρκούν ώστε να γνωρίζουμε αν κάτι τέτοιο συμβαίνει στο νησί, εμπειρικά όμως μπορούμε να υποθέσουμε πως αυτό αν γίνεται προέρχεται κυρίως από αλλοδαπό τουρισμό. Σχετικά με τη προώθηση και τη διαφήμιση για τον τόπο, με σκοπό τη δημιουργία μίας θετικής προς τον καταναλωτή εικόνας του τόπου παρατηρούμε σίγουρα αύξηση. Συμπερασματικά και με βάση όλων των παραπάνω, στο νησί των Κουφονησίων παρατηρείται ανάπτυξη στον τουριστικό τομέα με δημιουργία μεγαλύτερων επιχειρήσεων, από τις συνομιλίες των κατοίκων καταλαβαίνουμε πως η οργανωτική δομή που διαθέτουν είναι κυρίως επαγγελματική στην αντιμετώπιση των τουριστών, και ως βασικός σκοπός είναι η ύπαρξη μιας τυπικής συναλλαγής, χωρίς αυτό να αποκλείει την ανθρώπινη επαφή και την ευγένεια.

Στη τρίτη φάση του εξελικτικού μοντέλου ανάπτυξης οι αλλαγές που προσδιορίζουν τον τόπο είναι η εντονότερη αστικοποίησή, οι αλλαγές στις ζωές των κατοίκων μεταβαίνοντας σε μία πιο αστικοποιημένη μορφή, μεγάλος όγκος εισαγωγών ξένων επιχειρήσεων. Ως παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτές τις αλλαγές και σχετικά με τη τουριστική ανάπτυξη ο τουρισμός γίνεται ολοένα και πιο μαζικός, αυξάνονται οι δραστηριότητες των επισκεπτών αλλά και ο τρόπος που επιλέγουν είναι κυρίως μέσα από τουριστικά γραφεία. Σε αυτό το σημείο θα μπορούσαμε να πούμε πως το νησί των Κουφονησίων έχει επίσης αρκετά κοινά με το τρίτο στάδιο ανάπτυξης τουλάχιστον ως προς τη μαζικοποίηση του τουρισμού.

Πάρα ταύτα είναι αλήθεια πως ότι από τις συνομιλίες των κατοίκων δεν παρατηρείται ιδιαίτερη αστικοποίηση, αντιθέτως θεωρούν σημαντικά για τον τόπο τους στοιχεία τα ήθη και θα έθιμα τους. Βάση λοιπόν όλων των παραπάνω θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε πως το νησί των Κουφονησίων βρίσκεται στο δεύτερο στάδιο της ανάπτυξης οδεύοντας προς το τρίτο κύριος σχετικά με τον τουρισμό και τη μαζικοποίηση του. Όπως μας ανέφεραν και οι ντόπιοι κάτοικοι στόχος τους δεν είναι η εξάλειψη του τουρισμού αλλά η διαχείριση του σε μία πιο βιώσιμη μορφή. Αυτή η άποψη συμφώνησε με την έρευνα αλλά και την ευρύτερη βιβλιογραφία, φαίνεται να είναι σωστή καθώς ο κύκλος ζωής του προορισμού ακόμα και στη περίπτωση του μαρασμού επιδέχεται βελτίωσης. Ο προορισμός έχει την επιλογή αντί να οδέψει προς το στάδιο της πτώσης να ανακάμψει προς την αναζωογόνηση. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε πως το Κουφονήσι σίγουρα δεν έχει φτάσει στη φάση του μαρασμού αλλά σε κάθε περίπτωση μέλημα των κατοίκων και του κράτους θα πρέπει είναι η φάση της αναζωογόνησης και όχι της πτώσης. Το κράτος μπορεί να συμβάλει σε αυτό με αρκετούς τρόπους. Αρχικά σχετικά με τον τομέα των επενδύσεων, οι κάτοικοι ανέφεραν πως το κράτος επιδοτεί επενδύσεις, ακόμα πιο συγκεκριμένα ένας

ερωτώμενος ανέφερε πως οι επενδύσεις θα πρέπει να βασίζονται στη βιωσιμότητα και να είναι αειφόρες για το περιβάλλον. Αυτό κρίνεται κάτι αναγκαίο και θα βοηθούσε τόσο τον προορισμό όσο και όλο τον πλανήτη. Θα μπορούσε λοιπόν το Κουφονήσι να δώσει παράδειγμα βιώσιμης ανάπτυξης και για άλλα νησιά. Αντίστοιχα το κράτος θα ήταν θεμιτό να θέτει απαιτήσεις βιωσιμότητας στα προγράμματα ενίσχυσης που προσφέρει.

Πιο αναλυτικά σήμερα επιδοτείται ο ξενοδοχειακός κλάδος σε μεγάλο βαθμό, βοηθώντας στη κάλυψη της ζήτησης αλλά όχι στη βιώσιμη ανάπτυξη. Θα μπορούσε λοιπόν πλέον το κράτος να επιδοτεί επενδύσεις που πληρούν τα μέτρα βιωσιμότητας. Σε διεθνές επίπεδο τα οικολογικά προς το περιβάλλον ξενοδοχεία αναπτύσσονται ολοένα και παραπάνω. Με τη πάροδο των χρόνων στόχος αυτών των καταλυμάτων είναι η λειτουργία τους να μην έχει επιπτώσεις στο οικοσύστημα να αντιμετωπίζει με σεβασμό τη τοπική κοινότητα αλλά και τους δεδομένους φυσικούς πόρους. Χαρακτηριστικά αυτόν τον μονάδων είναι, ολική εικόνα που ταιριάζει και εναρμονίζεται άριστα με το περιβάλλον, μειωμένα απόβλητα και έντονη προτροπή για χρήση της ανακύκλωσης, προτεραιότητα τις θέσεις εργασίας για τους ντόπιους κατοίκους, χρήση της αιολικής και της ηλιακής ενέργειας σε μεγάλο βαθμό. Ιδικά σε έναν προορισμό όπως τα Κουφονήσια άλλα και γενικότερα τα μικρά νησιά είναι παράλογο να μη γίνεται χρήση της αιολικής και της ηλιακής ενέργειας με καθοριστική σημασία.

Παράλληλα οι κάτοικοι έθιξαν και άλλα ζητήματα, πιο αναλυτικά, μας ανέφεραν ελλείψεις μέσων που καθιστούν την αύξηση των τουριστικών ροών δύσκολα διαχωρίσιμη, συγκριμένα ανέφεραν προβλήματα στο σύστημα συγκομιδής απορριμμάτων ή στη τάση του ρεύματος. Η πολιτεία λοιπόν θα ήταν εύλογο να ενισχύσει το νησί με καλύτερα συστήματα που θα μπορούν υποστηρίξουν των όγκο του τουρισμού αλλά θα είναι πιο φιλικά στο περιβάλλον. Τέλος η τοπική κοινότητα θα μπορούσε να λάβει μέτρα προς τη προστασία του περιβάλλοντος. Παραδείγματος χάριν, οι κάτοικοι μας ανέφεραν, πως θα είναι σημαντικό να μειωθεί η χρήση των αυτοκινήτων, μια πρόταση λοιπόν προς τη τοπική αυτοδιοίκηση θα ήταν να απαγορεύσει τη χρήση αυτοκινήτων σε συγκεκριμένους δρόμους που δεν θεωρείται απαραίτητο. Επίσης θα μπορούσαν να δημιουργηθούν μεγαλύτερες δράσεις που να εξηγούν στους επισκέπτες πως δεν ενδείκνυται η χρήση του αυτοκινήτου στον τόπο και γενικότερα δράσεις που θα ευαισθητοποιούσαν τους τουρίστες.

Βιβλιογραφία

INSETE Intelligence. (2020). *Ετήσια Έκθεση ανταγωνιστικότητας και διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού για το έτος 2020*. INSETE.

Barbier, E., & Burgess, J. (2015). *Sustainable Development: An Economic Perspective*. USA: ELSEVIER.

Blamey, R. (2001). *Principles of ecotourism*. Mexico: Blamey.

C., M., Novelli, M., & Cheer, J. (2019). *Overtourism and Tourismphobia: A Journey Through Four Decades of Tourism Development, Planning and Local Concerns*. Sidney: Routledge.

Cooper, C., & Ozdil, I. (1992). *Tourism Management, From mass to 'responsible' tourism: the Turkish experience*. Guildford: ELSEVIER.

Cruz, R., & Francis, G. (2019). *Boracay beach closure: the role of the government and the private sector*. Berlin: De Gruyter.

Detourista, M. (2016). *Boracay Island Guide for First Time Travelers*. Detourista.

Erlet, C., Gwen, L., & Royal, G. (1994). *Ecotourism : a sustainable option?* Great Britain: Wiley, Chichester.

Fennell, D. (2009). *Ecotourism as Mass Tourism*. Catharines: ELSEVIER.

Gössling, S., Hall, C., & Channel, S. (2015). *Tourism and Water Tourism and Water*. Toronto: Bristol.

Hall, T., Bradley, A., & Harrison, M. (2002). *Selling Cities: Promoting New Images for Meetings Tourism*. Portugal: Cities.

Hinch, T., R., B., & Butler, R. (1996). *Indigenous tourism: a common ground for discussion, Tourism and indigenous peoples*. Barcelona: Routledge.

Holden, A. (2016). *Environment and Tourism*. Bedfordshire: Routledge.

John, C., & David, C. (2019). *Σχεδιασμός Έρευνας, Προσεγγίσεις Ποιοτικών, Ποσοτικών και Μεικτών Μέθόδων*. Αθήνα: Προπομπός.

Lei, W., Suntikul, W., & Chen, Z. *Tourism development induced social change*. Macao: ELSEVIER.

Manila, S. (2018). *The Economic Cost of Boracay*. Philippines: Manila Standard.

Markman, E., Wasow, J., & Hansen, M. (2003). *Use of the Mutual Exclusivity Assumption by Young Word Learners*. Stanford: ELSEVIER.

Milano, C., Noveli, M., & Cheer, J. (2019). *Overtourism and Tourismphobia: A Journey Through Four Decades of Tourism Development, Planning and Local Concerns*. Retrieved from. Sydney: Routledge.

OECD. (2008). *The Impact of Culture on Tourism*. French: OECD .

REY, A. (2018). *IN CHARTS: Boracay is bursting at the seams*. REY.

Robson, c. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσο για κοινωνικού επιστήμονες και επαγγελματίεςερευνητές*. Αθήνα: Gutenberg.

Spurrell, M. (2018). *Boracay's Big Tourism Problem*. *Condé Nast Traveler*. Spurrell.

Αθανασίου, Λ. (2007). *Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής: ποσοτικές και ποιοτικές προσεγγίσεις*. Ιωάννινα: Εφύρα.

Ανδριώτης, Κ. (2008). *Αειφορία και Εναλλακτικός Τουρισμό*. Αθήνα.

Ανδριώτης, Κ. (2008). *Αειφορία και Εναλλακτικός Τουρισμός*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗ.

Ανδριώτης, Κ. (2005). *Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός*. Αθήνα: Σταμούλης.

Ανδριώτης, Κ. (2005). *ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ*. Αθήνα: Σταμούλης.

Βαρβαρέσος, Σ. (2020). *Οικονομική του τουρισμού εννοιολογικές, θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ.

Δημητρόπουλος, Ε. (2004). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ*. ΑΘΗΝΑ: Ελλήν.

Ηγουμενάκης Γ., Ν. (1991). *Τουριστική Οικονομία*. Αθήνα: Προπομπός.

Ίκκος, Δ. Α., & Κουτσός, Σ. (2023). *Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία*. Αθήνα: INSETE.

Καραγεώργος, Δ. (2002). *Μεθοδολογία έρευνας στις επιστήμες της αγωγής: Μια διδακτική προσέγγιση*. Αθήνα : Σαββάλας.

Νόιφελτ, Π. (2018). *Πολιτιστικός τουρισμός*. Αθήνα: Υπουργείο Τουρισμού.

Παναγιώτης, Λ., Ζαχαρίας, Δ., & Δημήτρης, Κ. (2019). *Μεθοδολογία της Έρευνας και Συγγραφή Επιστημονικών Εργασιών*. Θεσσαλονίκη: Τζιόλα.

Παπαδασκαλόπουλος, Α., Μέργος, Γ., & Χριστοφάκης, Μ. (2005). *Επιστημονικές Μελέτες προς Τιμήν του Καθηγητού Νίκου Ι. Κόνσολα*. Αθήνα: Πάντειος Ανώτατη Σχολή Πολιτικών Επιστημών.

Παπακωνσταντίνου, Θ., Παπανίκος, Σ., & Καφάτος, Β. (2023). *Sustainable Tourism in Greece*. Athens: INSETE INTELLIGENCE.

Παπαναστασίου, Έ., & Παπαναστασίου, Κ. (2016). *ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ*. ΑΘΗΝΑ: ΙΔΙΩΤΙΚΗ.

Παρασκευόπουλος, Ι. (1993). *Μεθοδολογία Επιστημονικής Ερευνάς (πρώτος τόμος) έννοια, χαρακτηριστικά, ειδή και σταδία της επιστημονικής ερευνάς*. ΑΘΗΝΑ.

Περιγέρεια Νότιου Αιγαίου. (2010). *Επιχειρησιακό σχέδιο αγροτικής ανάπτυξης 2014-2020 Κουφονήσια*.

Τσάρτας, Π., & Κοκκώσης, Χ. (2019). *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ.

Χαλκίας, Μ., & Σαμάντα, Ε. (2016). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ*. ΑΘΗΝΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ.